

Jasna Gržinić, Ičići
Arijana Stanić, Matulji

FRANJO MATETIĆ: *ZVONEĆA SVOJNI*
– prvi čakavski roman u kontekstu jezične analize

UDK: 811.163.42'282.3 (497.5 Zvoneća)

821.163.42.09 Matetić, F. -31

Rukopis primljen za tisak 07. 06. 2010.

Pregledni članak

Survey article

Recenzenti: Joško Božanić, Sanja Vulić

U radu se jezične značajke romana *Zvoneća svojni* stavljaju u dijalektološki okvir koji su postavili dosadašnji istraživači čakavskoga narječja, posebice čakavskoga ekavskoga dijalekta.

Ključne riječi: *dijalekt, ekavski poddijalekt, fonološka razina, morfološka razina, alijet, alteritet, arealne osobine, roman*

1. UVOD

U dijelu Istre, oko Rijeke te na otocima Cresu i sjevernom Lošinju autohton je čakavski ekavski dijalekt. Na sjeveroistočnom istarskom poddijalektu čakavskoga ekavskoga dijalekta,¹ tj. na mjesnom govoru sela Zvoneće, krajem devedesetih godina prošloga stoljeća objavljen je prvi roman na čakavskom narječju u okviru suvremene hrvatske dijalekatne književnosti. Premda rijetki, svi su kritički napisi i osvrti složni u tvrdnji da je riječ o književnom, umjetničkom djelu koje u sebi sadrži i brojne druge vrijednosti s povijesnoga, etnološkoga, antropološkoga stanovišta. No, posebna je vrijednost ovoga djela ljepota jezika, čija bogata starina dotiče srce suvremenoga čitatelja vodeći ga putovima povijesti jednoga kraja, ljudi, prostora i vremena.

---

¹ Podjela je preuzeta od dijalektologinje Silvine Vranić, a termin Liburnija u jezičnom smislu rabi i M. Malecki, v. *Slavenski govori u Istri*, HFD, Rijeka, 2002., str. 101.

2. "ZVONEĆA SVOJNI" - PRVI DIJALEKATNI ČAKAVSKI ROMAN, NAPISAN NA MJESNOM IDIOMU ZVONEĆE

Kao potpuni amater, ali odličan poznavatelj prošlosti i običaja svog rodnog kraja, zapadne Kastavštine, posebno mjesta Zvoneća, Franjo Matetić tek u svojoj 75. godini piše svoj prvi roman. Riječ je o djelu pod nazivom *Zvoneća svojni*², u kojem autor kroz sudbinu članova jedne obitelji, dakle riječ je o romanu kronici, daje prikaz života i povijesti svog rodnog mjesta, od sredine 19. st. do sedamdesetih godina 20. stoljeća.

U kontekstu povijesti hrvatske dijalekatne književnosti razvidna je činjenica da se dugo čekao roman na čakavštini te se upravo u trenutku kada se to i nije više očekivalo, pojavilo ovo djelo koje je izazvalo veliko zanimanje čitatelja, ali i stručnjaka.³ U sklopu prvoga izdanja 1999. tiskano je 500 primjeraka, koji su gotovo razgrabljeni. Godine 2001. izlazi drugo izdanje ovoga djela u 300 primjeraka, a *Zvoneća svojni* postaje kulturalna činjenica liburnijskoga kraja, ali i relevantno djelo dijalekatne čakavske književnosti.

2.1. ZVONEĆA – POVIJEST I KULTURA

Nastajanje Zvoneće nije moguće smjestiti u točan vremenski okvir. Zvoneća je naselje u općini Matulji u Primorsko-goranskoj županiji. U mikroregiji sjevernoga hrvatskog primorja osam je kilometara sjeverozapadno udaljeno od svoga općinskog središta.

Zvoneća je područje koje se nalazi na jugoistočnom obronku, na strmoj zavali koja se penje od sela Zaluki do sela Perka. S jugozapadne strane graniči s glavnom cestom Zvoneća – Mune, a sa sjeveroistočne i sjeverne sa šumom prema Brgudu. Dijelovi naselja su zaseoci: Gašpari, Kriva, Lisina, Perka, Škrapna, Sušnji.⁴

Riječ je dakle o mjestu koje je tipično za prostor liburnijskoga Krasa i koje čuva odlike

² U prijevodu: Zvoneća nekada.

³ O romanu su pisali M. Bertoša, M. Nosić, R. Tadej. Usp.: "Sagom o Kinkelovima Zvoneća je dobila ono što su svojim selima i gradovima svojedobno dali Thomas Mann, Gabriel Garcia Márquez ili Najib Mahfuz: kontinuitet, evoluciju, intimnost. Međutim, prije svega, Franjo Matetić nam je svima dao dobru lekciju, dokazavši da Zvoneća nema samo svoju dušu već i svoju vlastitu književnost, i to dobru književnost." (Amir Muzur: Čudnovati svijet opatijskog zaleđa, web adresa: <http://www.liburnija.net/cudnovati-svijet-opatijskog-zaleda/>, 12.4. 2010.)

⁴ Usp.: "Suonecchia e in piena Liburnia, lo si nota dal terreno sul quale spunta un calcare piu scuro. Qui il Carso montano termina verso est con un pendio ripido, laddove giunge la falda di Volosca dhe, nella sua parte settentrionale, forma un piano che da Sappiane scende verso Castua mentre la sua parte meridionale, sommersa, orginia il Golfo di Fiume. Su questo piano, fra Suonecchia e Mattuglie, ci fu un ripopolamento, in epoca passata, favorito dall'immigrazione di famiglie croate che si insediarono in casali sparsi. Questi immigrati si amalgamarono con i Liburni che gia vi abitavano, e si dedicarono all'attivitaa agricola pur dovendo lottare contro l'ardita di questa terra rocciosa. Provenendo da Mune, dal quale dista 10 km, un'ultima discesa conduce a questo bel paese posto su una sella tra i monti Gradinovo e Scrapna. E un paese povero di monumenti che e stato ricostruito dopo le vicende dell'ultima guerra e le sue case si sono mantentue senza evidenti alterazioni. La sella su cui e posizionata Suonecchia e zona calcarea con conche e sollinette. E un grosso villaggio, dal centro del quale spicca ili campanile che domina il paese. Si possono vedere, fra le case addossate e basse, alcune arrotondate che seguono le strette curve delle stradine interne e bei portali d'ingresso. Le case sono sia in nuda

starine. U tom smislu moguće su poveznice s patronom mjesta sv. Antunom Pustinjakom te nekim recentnim pokazateljima onih tendencija koje su usmjerene na zaštitu i očuvanje tradicije. Sam naziv mjesta zapravo je poimeničeni glagolski prilog sadašnji koji se razvio iz oblika Njd. ženskoga roda aktivnoga prezentova participa koji je u hrvatskom jeziku bio uobičajen u atributnoj službi (a u pojedinim mjesnim govorima različitih hrvatskih narječja tako je i danas). Stanovit broj pridjeva u suvremenom jeziku vuče podrijetlo od nekadašnjega deklinabilnoga prezentova aktivnoga participa. To su pridjevi s osnovom koja završava konsonantom /č/: *gorući* oganj,⁵ *gorućega* ognja, *gorućim* ognjem spaljeno; *noseća* žena, *nosećoj* ženi, *vruća* voda, *vruću* vodu.⁶ Stoga već i naziv mjesta odiše jezičnom starinom i vjerojatno predstavlja skraćeni oblik od sintagme: *zvoneća* **vas/laz*⁷ – dakle mjesto, selo koje zvoni, što bi moglo biti u uskoj vezi s patronom mjesta, sv. Antunom Pustinjakom, zaštitnikom domaćih životinja, čije je glavno obilježje zvono.⁸ U kontekstu pučke etimologije, ime se mjesta veže uz pastirsku djelatnost, posebice ovčarstvo, odnosno uz kretanje stada ovaca i povratak, prema mjesnim izvorima, u Rukavac («zvone ća»). Riječ je o susjednome mjestu, a prema tvrdnjama Zvonećana davni su Rukavčani osnovali Zvoneću, isprva kao mjesto za ispašu, a poslije i samo naselje.

Danas se u samom idiomu i čakavskom arealu rabe deklinabilni oblici, i to u određenom liku,⁹ a u standardu češće se čuju neodređeni likovi: Ljd. na/u/prema Zvoneći ili se pak, u N jd. javlja lik Zvoneće, sukladno tome: Ljd. na Zvoneću.¹⁰

---

pietra sia intonacate a colori tenui ed armoniosi. Il paese vive ancora nella dimensione familiare con gli orti, le stalle ed piccoli campi." (Alberi, Dario, *Istria, storia, arte, cultura*, Lint 1997., Trieste, str. 303-304).

⁵ U romanu: *goruća sveća* (77).

⁶ Usp. I. Lukežić, *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*, ICR Rijeka, 1996., str. 146 i 147 te bilješka 377. Usp. u Matetićeve romanu: *goruću sveću* (76), s kipućun vodun (106).

⁷ Toponim na sjevernom ulazu je Lazina, javlja se još i Črni /a laz, prema Škrapnoj. Usp. u romanu: "Do kakove Lazini, je l' to dugo? – Ma ni, t j' severni ulaz va selo i zgljeda kot jena vela laz, pak je ten dobil ime" (F. Matetić, *Zvoneća svojni*, Adamić, Rijeka, 2001., str. 71). Usp. i: *láz*, *lazi* f. – ulaz u ogradi, u posjed; *vás*, *vasi* f. – skup kuća u selu. 'Petljar se srdi, a vas ni ne zna.' (Franjo Mohorovičić-Maričin, *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*, Adamić i KČS, Rijeka-Opatija-Matulji, 2001., str. 137).

⁸ V. J. Hall, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, ŠK, Zagreb, 1998., str. 13-14. Tako, primjerice, postoje podatci koji ukazuju na specifične mjesta pod patronatom spomenutoga sveca. U tim se mjestima puk bavi uzgojem životinja, izradom kobasica kao i pletenjem košara. Ti podatci u potpunosti se poklapaju s autentičnim životom Zvonećana. (V. Križ života – portal, web adresa: http://www.kriz-zivota.com/forum/hrvatski/krscanstvo/4386/sveti_antonije_ili_antun_pustinjak/, 17. 2. 2010., te usmeni podatci koje su sakupile autorice). U novije vrijeme aktivno se radi na zaštiti autohtone sorte vinove loze, jarbole, a čuveni Zvonejski zvončari strogo čuvaju stare itinerare i običaje ne sudjelujući u novodobnim i komercijaliziranim navadama.

⁹ Neki primjeri iz romana izvedeni od toponima Zvoneća: na Zvonećoj (62, 158, 175, 207), na Zvoneću (124, 190), Zvonećanka (67), Zvonećan (123), G mn. Zvonećan (175, 207), G j. (z) Zvoneće (175), Zvonećani (148, 193, 203), va zvonejskoj (150).

¹⁰ U Rječniku istarskih ekonima nalazimo izraz Zvoneća iako je u drugim izvorima u uporabi i oblik Zvoneće. Za ovaj potonji vjerojatno su presudni izvanlingvistički razlozi, pokušaji standardizacije nečakavskih govornika. Tako, primjerice, u natpisima lokalnih autobusnih postaja redovito se rabi lik Zvoneće. U Gilićeve djelu Zvoneća je jedini istarski konim s dočetakom na –ća (S. Gilić, nav. dj., Izdanja naučne biblioteke Rijeka, Rijeka, 1990., str. 4. i 236).

2.2. JEZIČNA RAŠČLAMBA

Mjesni govor, odnosno idiom *Zvoneće* pripada čakavskom ekavskom dijalektu. Taj govor nije do sada prezentiran u posebnom znanstvenom radu, no spominje se u nekim relevantnim dijalektološkim radovima.¹¹ U kontekstu ovoga rada posebno je važno djelo Silvine Vranić pod nazivom *Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*, objavljeno 2005. U toj iscrpnoj analizi nerijetko se javlja zvonećanski govor. Dapače, *Zvoneća* se, pored inih, javlja i kao čakavski ekavski punkt, a kako se navodi u knjizi, na kasetofonsku je vrpcu snimljen i ogled zvonećanskoga govora.¹²

U nastavku rada istražuju se specifične jezične osobine ovog romana s ciljem da se utvrdi pretpostavka o čuvanju najstarijih čakavskih jezičnih osobina na fonološkoj i morfološkoj razini, odnosno jezična pripadnost liburnijskoj čakavštini i kastavskim govorima.

2.2.1. Fonologija

ALIJETETI

a) Oblici zamjenice ča¹³

- **upitne i odnosne zamjenice za neživo**
ča van ča rabi? (7), znaju ča naš narod želi i ča mu j' od najveće potrebi (13); kot da ni čul ča tete govori (28); L. jd. o čemu govore (93); da van se ča ? (140); ni znala ča bi, ni ča ne (182),
- **neodređene zamjenice za neživo (= nešto, štogod, išta, bilo što)** ča van ča rabi (7), da se ča navadi (15), ste l' ča odbavila (133)
- **u sintaktičkim vezama može preuzeti značenje priloga ili funkciju konektora, odnosno, veznika zavisne rečenice (= zar, koji)** homo, ča ne (27), ča do dva dni? (133)
- **upitno-odnosne zamjenice čiji i njezine složence ničiji:**
- **neodređene zamjenice nastale srastanjem negacije sa starim oblikom akuzativa zamjenice ča (<čĀ<*čĀ): ni + čĀ>niš (= ništa), ne+ čĀ>neč (= nešto)** neč (16,22, 25, 32, 77, 106, 185); niš (24, 33, 38, 39, 46, 90, 115, 131,207) – ni mi se niš delalo (14) neč tega bi ljuden preprodal (46), iman neč za povedet (53), ni znal niš ča bi počel (89); neč je pospravila, neč obesila, neč

¹¹ Usp. J. Ribarić, *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri*, 1940.; M. Moguš, "Čakavština Opatijskoga krasa", *Radovi Zavoda za slovensku filologiju*, Zagreb, 17/1982., str. 5.

¹² S. Vranić, *Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*, Rijeka, 2005., str. 36 i dalje.

¹³ Ova zamjenica (lat. *quid*) rabi se samo u čakavskom narječju, pa ide u red kriterija najvišega ranga pri određivanju čakavskoga narječja. Ona je sačuvana i u kompozitivima zača i zač, odnosno neč (=nešto) ničā i nič (=ništa). Pored nič govori se i niš, jer se zbog prirode čakavskoga sloga završna afrikata mijenja u frikativ. Zatim i u adverbu počen (počen je to?), što pretpostavlja osnovni oblik poč (=pošto) (M. Moguš, "Dijalektološki povratak Brseču", *Filologija*, knjiga 20-21, Zagreb, 1992.-1993., str. 313 i 314; M. Moguš, "O čakavštini na Volosken", *Filologija*, knjiga 24-25, Zagreb, 1995., str. 261).

s krpun na brzinu otrla (106), posudil neč soldi za put (163), ja nisan već za niš (207), bilo j' na knjižice neč beči (209)

- **veznik ač koji je podrijetlom prilog-sraslica (*za+čь>za+čĚ>zač>ač i ne prelazi u aš):** Sedite, Kinkela, ač znan da van je za potrebu.(7) Da j' dobro da san se javil, ač da j' on mislel zgoru poč... (9). (19, 25, 42, 28, 40, 42, 44, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 109, 110 ...)
- **priloga zač, poč, nač, vač, nastalih srastanjem prijedloga i zamjenice ča:** ... a mi toliko poslat ne moremo, zač nan ljudi čuda duguju (9), poveje njim zač se j' i kako zidala crekav (22). (20, 28, 35,40,45,46 ...),¹⁴ Zač si se razjadila? Da zač, ča ne vidiš da već sunce sveti... (143)
- **stari oblik G zamjenice ča – česa (<česoga) potvrđen i u liku sačesa i u niječnome obliku leksikaliziranoga lika ničesa:** sačesa (117), L. jd. va sačeren (180), od sega i sačesa (168, 183, 190), va sačeren (185).

b) Ostali primjeri čakavske nepreventivne pune vokalizacije poluglasa u "slabu" položaju¹⁵ zabilježeni su primjerima: va (npr. va kuće,), zavavek (166), Vazanj (130, 132), Vazmeni blagdani (176)¹⁶, kade (113, 114, 134, 143), u prezentskoj osnovi glagola zet s likom zam-: zel (15); (na) mane (33, 142, 118, 164), (pred) manun (142, 169), maša (27, 101, 130, 131), malin (153).

¹⁴ Prema I. Lukežić vezničko i priloško značenje spojnika prijedloga i zamjenice ča pripada onim osobinama liburnijske čakavštine koje ju izdvajaju kao zasebnu cjelinu unutar čakavskog sustava ("Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa", *Dometi*, 20 (1987.), 7-8-9, str. 597).

¹⁵ Prema M. Mogušu, kao posljedica tendencije jake vokalnosti nastali su u čakavskom narječju, pored zamjenice ča, još i likovi va (←vь umjesto štokavskoga u), Vazan (←vъзьмь, štok. Uskrs), vavek (←vъvĕkь, štok. uvijek), maša (←mъša, štok. misa), malin (←mъlinь, štok. mlin), dat. jd. mane (←mъnĕ, štok. meni), lok. jd. na mane, instr. jd. manun ili manon. Tih oblika nema u drugim hrvatskim narječjima, odnosno ni u kojem drugom slavenskom jezičnom sustavu ("Dijalektološki povratak Brseču", *Filologija*, 20-21 (1992-1993.), str. 313-314). I. Lukežić navodi imenicu pas: G jd. pasa (<ръsa) kao i ostale oblike te riječi, zatim kade (<kъde), v. Čakavština u poeziji Drage Gervaisa, nag. pod., str. 588.

¹⁶ Usp. "Vuzem/Vazam izvedenica je od glagola vzeti, vazeti, praslavenski *vъzemati. To ime za kršćanski blagdan uskrsnuća Isusova stoji, naime, u jasnoj opreci s imenom jednoga drugog dana u godini: (Meso)Pustom. I Pust i Vazam granični su datumi jednoga većeg razdoblja u katoličkom kalendaru, četrdesetodnevna uskrsnjeg nemrsa ili korizme. (...) Riječi Uskrs i Vuzem/Vazam su hrvatske. U drugih slavenskih jezika ih nema. Vuzem, Vūzem poznaju jedino još Slovenci u sjeveroistočnoj Štajerskoj i Beloj Krajini (koje su do 13. stoljeća pripadale Kruni sv. Stjepana i Zagrebačkoj biskupiji), kao i u Prekmurju, a Uskrs/Vaskrs(enije) dio štokavskih Srba. I nitko više. Ili ipak? Rusi poznaju riječ Uskrs: воскресение, no ona je kod njih očuvana u primarnom kršćanskom značenju: to je svaki dan u koji se u liturgiji slavi Uskrsnuće Gospodnje, a to je nekoć bilo svake nedjelje. U ruskomе воскресение baš i znači «nedjelja» i nema nikakve neposredne veze s imenom uskrsnjega blagdana. (...) To praktično znači da svi pravoslavni Slaveni (s izuzetkom novoštokavskih Srba, koji u tome slijede Hrvate) Uskrs nazivaju Velikim danom, imenom koje smo vidjeli i u uskrsnjim narodnim pjesmama". (V. Belaj, *Hod kroz godinu*, 2. izd., Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2007., str. 173 i 174).

c) Refleksi vokala e, jata: ě>ę>e

Govor Zvoneće pripada ekavskome čakavskome podsustavu. Unutar tog podsustava govor Zvoneće pripada sjeveroistočnim istarskim govorima u kojima se javlja najmanji broj leksičkih ikavizam (divojka, divojčica, divojčina, jist, tirat + PREF.,).¹⁷ Središte ekavštine je u sjevernome liburnijskom dijelu s obzirom na distribuciju dosljedne ekavske zamjene jata u gramatičkim morfemima u I jd. m. i s.r. zamjeničke deklinacije i D mn. svih triju rodova riječi sa zamjeničkom deklinacijom. Gramatički su morfemi s jatom u sastavu prepoznati kao ključne determinante pri smještaju pojedinačnoga idioma u viši sustav jer je gramatički morfem nosilac sustava na morfološkoj razini, odnosno on osim izraza nosi i dio gramatičkog sadržaja upravo tog sustava. Isto tako, unutar leksičkih tvorbenih morfema inovacije teže prodiru, pa su oni indikativniji pri određenju sustava nego korijenski morfemi leksika jednoga idioma. Zato je dosljedna ekavska zamjena u njima unutar ekavskih čakavskih govora potvrda konzervativnosti podsustava, a drukčiji je refleksi inherentan onim podsustavima koji su skloniji mijenama i na drugim jezičnim razinama. Sličan je proces i u govorima Lipe i Rupe pa, za razliku od govora Brdca, spomenuta tri govora pripadaju, prema M. Mogušu, veoma starim govornim tipovima u Istri.¹⁸

➤ u korijenskome morfemu:

veverica (6), zilest (7, 23), bleščela (8), svetilo (9), nedelju (9), leto (10), vavek (11), veronauk (12), rascepaneh (14), sreći (14), prej (14, 27, 103, 136), zamenjeval (15), zdela, drevenen (16), sest, sede (17), drevenoj (19), praskva (21), z Reki (22), devica (28), crekvun (29), (po)sreballi (31, 151), mleko (35), seno (35), črepnja (59), (na) slemene (64), obsekat (100), usp. sjeći, zehat (110), za Stepanjun (112), žlebi (113), nem (125), posevenega (129), nanetila (129), lesak (139), Senožeti (141), greh (142), cepalo (144), sekira (144), po lehah, leha (149, 204), streha (154), narekovele (156), srećnejji (157), bleščelo (158), obedvale, nemi (160), besedi (163), narekovat (168), Nemačka (175), tecat - trajati (178)/ utjecati, Reka (184), Bela nedelja (188), orehi (194), leha (204), leki (205), lečila (205), plevel, pred spred, rezat, sejen, sused, sedet, sekira, seme, semo, seno, smet, sneg, sreda, sreća, postelja, stenj, potekat, telo, trebe, potreba, povedet, veje, vavek, venac, vredit, žlebac,

➤ tvorbeni morfemi:**• u imenica s jatom u sastavu:**

oče (oči) (24), za ten (25), zele¹⁹ (zelje) (26), sopeli (47, 170), kudelja (201,

¹⁷ O tome da je riječ o jedinstvenom poddijalektu govori i Josip Ribarić: "... od Rijeke pa približno do Lovrana u selima kastavske, veprinačke i vološčanske općine vlada čisti ekavski tip kakav se inače nigdje ne pojavljuje" (*O istarskim dijalektima. Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri s opisom vodičkog govora*, Josip Turčinović d.o.o., Pazin, 2002., str. 45).

¹⁸ "Čakavština Opatijskog krasa", nav. dj., str. 5. Zatim, S. Vranić, studija i I. Drpić – S. Vranić, "Jezične značajke mjesnoga govora Lipe", *Flumiensi*, 12 (2000), br. 1-2, str. 21.

¹⁹ Usp. "Naročito je zanimljivo da na čakavskom sjeverozapadu dolazi do sažimanja –bje u tipu zelbje u –ě; taj jat dao je e (npr. zele) u ekavskim govorima istočno od Učke" (J. Lisac, *Hrvatska dialektologija 2, Čakavska narječje*, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2009., str. 74). Isto vrijedi i za imenicu ulje. Usp. u romanu: "... za obed je bil fažol napravan z ulen, i zele od broskav..." (26).

- 206), nedelju (9), pere (100, 150), u značenju: lišće
- **u tvorbenim morfemima glagola - na dočetu infinitivne osnove, glagolskoga pridjeva radnog te u prezentskim osnovama /eje/:**
videt (7), povejen (8), bleščela (8), slabet (11), razbolel (11), zamenjeval (15), približevali (20), ali približat (153, 163), prime umj. primi (24), trpet (28), smrdelo (37), poveje (80), bacelala (81), procejevala (129), hitele (140, 179), 3. l. jd. prezneti od plijeviti: pleve (144), bleščelo (158) razvrećevali (uroki, 157), zmislala (162), spomenjeval (164), slabeje, 3. l. j. prezenta (209), 3. l. jd. prezenta od gl. plevit: pleve (144), inf. plet (160)
  - **u dočecnih tvorbenih morfema priloga:**
potle (14, 18, 44, 120, 149, 191), vane (18, 27, 76, 144, 147, 164, 181), *škure* (19, 37), dole (19,24,67, 86, 89, 142), dokle (19, 84, 89, 143, 154), *nutre* (105,111, 199),²⁰ posebe (49), po srede (52), na stvare (53), drugde (54), blaze (59), vane (114), kade (175), lane (203), drugde, negdere (62, 90), gore (150)
  - **u dočecima brojeva dosljedno:**
četire (21), one dve (16, 32), dveh (34), obedve (38, 147), na njih dveh (135)
  - **u komparativu i superlativu pridjeva:**
važnije (13), pametneja (15), starea (23), starea (23), mračneju (25), kašnjenje (31), ozbiljnija (34), najbogačija (43), najtepleja (100), *segureji* (118, 119) – dakle, i u posuđenica; ali: sigurno (119, 173), najpotrebnije (149), *vedreji* (160), najsramočnija (175), skarseje (177), *grezeji* (194), najstarejih (209)
- **gramatički, relacijski morfemi:**
- **D j. imenica, osobnih zamjenica:** k maše (34), none (38), mane (135)
  - **G jd., D. jd. zamjeničko-pridjevske deklinacije:** dobrega (5), velega (15), vrelega (27), dveh (34), drugega (43), takovemu i tolikemu (43), Toninkinega (110), četrtoga (136); zasićeni primjer: «našega preplemenitega i milostivega gospodara, cara i kralja Franjota Josipa Prvega» (146), tretoga (178)
  - **L jd. sr. r., m. r., ž. r.:** na misle (5,6), na uglajenen snega (28), va Beče (35), po dažje i po snega (36), po noće (37, 144), (va) unutrašnjoste (178), na dne (90), va sele (137), po glase (147), va Trste (147) po svete (163), va liste (165), va jenen kraje (167), va krve (169), va soldačije (180), va ten predelevan (185)
  - **I jd. m. i s. r. i D mn. svih triju rodova zamjeničko-pridjevske deklinacije:** drugemi (5), za ten (134), ali tentoga (140), mladićen (135), zbirna imenica: s kamenen (142), z mladen i staren (171)
  - **G mn. zamjeničko-pridjevske deklinacije:** rasepaneh (14), slabeh (31), osandeseteh letih (34), onakovih (37), ženskih (40)

²⁰ Oblik *nutre* odgovara na pitanje gdje?, a *nutar* je priloga koji odgovara na pitanje kamo? Npr. ...i oni *nutar* pasaju (20, i dalje: 21, 27).

- L mn. imeničke i zamjeničko-pridjevske deklinacije svih rodova: va vanjskeh vratah (7), po vrteh i umejkeh (36), va uredeh (159)
- G mn. zamjeničko-pridjevske deklinacije svih rodova: njigoveh (36)
- I mn.: z onemi mićemi (33)
- ě iza palatala > a:²¹ ...a oni su srkali belo kafe i kruh prijadali (20), bližala (36), približal (42), bližal (42, 142), plašćanica (128, 140), dražala <dragala (164), razjadila (143), jedna (188), jadni (199).

Potvrde ikavskih iznimaka:

- u korijenskome morfemu: divojka (10, 47, 67, 184), divojčica (34, 128),²² (po)jist, jilo, najij, jil, jili (11, 31, 55, 105, 108, 131, 146, 151, 168), povitice (23,42), poviticun (41), zminjal (43), lih (31,103, 149), na njen (82), ličić (špeha) (155), zanovitala, zanovitat, zanovitajuć (47,49, 63, 142), smrikovina (47), zlihamo (123), jist (135), vinuka (149), vitica (40, 175), ali i: zlata verica (175), zaripili (144)²³
- u tvorbenim i relacijskim morfemima: raji (19), probelila (160), najraji (32) i najraja, raja (104, 107, 137), odžalit (100), podebelil (118), (pri)falit (36, 129, 149, 185), falil/falila/ falilo (113,114, 140, 144, 155, 173, 201, 203), oćutila, ćutit (143, 156, 157), (va druge) državi (159), potalijančit (159), činila (162, 185), bogatit (177), oboli (206)

(I)jekavski oblici, javljaju se zbog uporabe štokavizama:

(od) objesti, objest (83, 207), zaobješćen (83), zobjestila (100), objestan (164), uvježbanoj (sile) (180).

d) Mijene šumnika u zatvorenu slogu, vezane uz osjetljivost na veću napetost u finalnoj rubnoj zoni sloga – kao težnja za smanjenjem te napetosti:

- **djelomično je provedena zamjena afrikate frikativom u primjerima:** niš<nič, aš<ač: niš (12)
- **potvrđene su zamjene okluziva frikativom:** hćer (33, 127), špeh (34), magari (40), štumih (53), h karoce (67), lahko (68), žuhko (77), drugačja (92), drugačijo (159) h kemu (165) duhtor (208)
- **potvrđene su zamjene okluziva sonantom:** polne<podne, trejset (36)<tridset, dvajsetak (131), dvajseten (136)
-

²¹ Prema J. Lisac, nav.dj., str. 74.

²² Riječ je o primljenicama koje imaju svi ekavski sustavi. Stariji leksički sloj nema tog leksema, već su se rabili ovi leksemi: minja (Kastav), mala, malica (obalni pojas), ali i u ovome romanu (77), mlada/mloda (središnji istarski govori), prema: I. Lukežić, Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa, nav. pod., str. 597, bilj. 15. Usp. i u romanu: male, G mn. od maleh, u značenju djevojke (27, 28).

²³ U romanu se javlja i naslov božićne pjesme "U se vrime godišća", pa uvjetno navodimo ikavizam vrime, v. str. 30.

- **potvrđena potpuna redukcija okluziva, i na početku riječi:**²⁴ jenu (12), jenun (21), jenemu po jenemu (23), nijenemu (114, 115), nijena (129), zvonejski/zvonejskun (35, 190), rešpetala (108), bladanjski (111) zajeno (77, 113, 129), navajan (99), navajna (144), jenaka (128) Brgujac (etnik od Brgud): (121), zvonejske/zvonejsku/zvonejsko (159, 175). Specifičan oblik kod skupine ts>c: Hrvacka (158), (na) hrvacken (zajike, 159). U pravilu se ne ostvaruju početne skupine ploziv+ploziv: tić (59), ploziv+frikativ: šenica(78), ploziv+afrikat: G mn. čel (66)²⁵
- **izmjena fonoloških sljedova u infinitivu:** zest (27)/zepsti, sost (72)/ sopst: svirati; sest (96)/ sjesti; oskost (142)/ poskubsti, inf. od sope – sost (184)
- **nema zamjene zvučnih suglasnika na kraju riječi bezvučnima:** nije moguće utvrditi je li riječ o razlozima pisanoga medija ili se time potvrđuje opažanje J. Ribarića po kojoj se u najčistijim čakavskim selima u krajnjem sjeveroistočnom kutu Liburnije (Permanima, Mučičevoj Ravni, Breščima i Zvonečoj) zvučni suglasnici na kraju riječi dosljedno čuvaju²⁶
- **umetanje vokala u suglasničku skupinu:** zibel (86), grunat (116, 207), lesak (139), obastat (opstati): (155),²⁷ kanat (157), Navijork (169), molitav (177), kljetav (177).

e) Refleks praslavenskoga i prahrvatskoga prednjega nazala /ɛ/ > /a/ iza palatalnih suglasnika²⁸ samo u metatiziranomu obliku: zajik<jazik (46, 53, 128, 197); ali: žejan (22), žeja (22), (od) ječmika, (z) ječmikon (43, 78, 82), žela/požela (62, 78), prijet (64, 146, 154), inf. prijimat (81); jesen<jasen (100); iza nepalatalnog konsonanta: nedra (115), meso (132, 155, 204).

²⁴ Usp. J. Lisac, nav. dj., str. 21.

²⁵ Usp. V. Barac Grum, Rukavac, i B. Finka, Sali – fonološki opis, OLA, web stranica: http://ola.zrc-sazu.si/OLA-VSE/FO_1981_219--624_SRHR.pdf, str. 36.

²⁶ V. nav. dj., str. 46 i 97.

²⁷ Usp. i primjere uporabe prijedloga *ob* - u ovome radu.

²⁸ Prema M. Mogušu ova pojava predstavlja jednu od osobina najvišega ranga u čakavskom narječju, a u sjevernim se čakavskim govorima sve manje upotrebljava – tek u ostatcima. U Kastvu i u Brseču zabilježen je samo oblik zajik, dok su se u Voloskom svi takvi oblici izgubili, osim oblik njazlo ("O čakavštini na Volosken", Filologija, 24-25 (1995), str. 261). Usp. i M. Malecki, nav. dj., str. 46.

FONOLOŠKI ALTERITETI

a) Fonem /l/ čuva se neizmijenjen u većini primjera²⁹:

valje (5, 113, 204), (za) kljuku (7), pogljeda/pogljedal (8, 18), kašalj (11), (od) najdaljih (13) postelja (16), *dimljaki*³⁰ (19, 154), pelja (22), sablja (22), učitelji (25), rasvetljenu (25), ugljeve³¹ (27, 129, 130, 152), kreplji (35), češljale (37), valje (47,91, 118), nedelju (30, 47, 49), ljudi (45), Tri kralji (47), laglje (52)/ najlaglje (88), maljugi (173), žulji (64), ali: žul (64), žmulj (64), škulja (65), žveljarin (77), k Vrtaljićen (80), po volje (81), češljat (87), češljon (87), (od) nedelji (90), zamišljen (90), postelja (94), va školjah (96), bolje/bolja/ najbolja/ boljega (65, 96, 101, 126, 130, 146, 155...), življenje (100),³² va veseljen (102), beljač, beljav (103, 142), kreplja (106), ugljeve (108...), zamljači (108), ponedjeljak (113),³³ prisiljen (113), dalje (113, 117, 146, 172), zabavljalje (117), zadovoljna, zadovoljan (117, 148), (ne) dremliji (120), boljo (120), zadovoljan (123), botuljica (139), sramežljivo (139), (z) grabljami, grablje (139, 142), tapalj (142), kaplje (142), zaspravljen (143), dobljen<dobiven (149), opaljena (150), brekulji (150), peljaju (153), speljal (154), pripeljal (154), pelja (155), nedelju (155), boljihav (155), prisiljen (155), Halubljan (156, 162, 173), ali: Halubjani (152), valda (156, 189), življenje (65, 157), popravljat (157), petrolj (158), učitelji/učiteljican (159), prisiljeno (159), (prez) volji (162), mučteljiv (162), zamišljen (162), zdravlje (165, 185), dalje (166), ponavljal (166), nedeljni (169), udaljevala (169), zgljeda (170), tišljar (172), maljugi (174), pošalju (175), sumljiv, sumljivega (175, 183),

²⁹ Tako je u govoru Lipe, Rupe i Škalnice, zatim u dijelu središnjih istarskih govora, u trsatsko-bakarskim idiomima s crivkeničkim govorom, u cresko-sjevernomošinjiskim, a među sjeveroistočnim istarskim samo u još nekim rubnim govorima tog poddijalekta. Djelomice je neizmijenjen i u govoru Rukavca (I. Drpić – S. Vranić, nav. pod., str. 24. S. Vranić, op. cit., str. 251, bilj. 1298). Prema I. Lukežić ovaj je fonem zadržan u govoru Rukavca, postoji u čakavskim kopnеним govorima na potezu od trsatsko-bakarskih prema jugu do Senja i dalje na jugu u govorima Petračana i Novigrada, te u otočkim čakavskim govorima: na otoku Rabu, u Lunu na sjeveru Paga, na otoku Premudi i Dugom otoku te na otocima šibenskog arhipelaga. Postoji i u svim kontinentalnim čakavskim sustavima, i u čakavskim govorima u dijaspori izvan granica naše zemlje (Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa, nav. pod., str. 589, bilj. 9). Nedostatak prijelaza | > j u sjevernome dijelu liburnijske skupine (Rupa, Lipa, Škalnica) uočio je M. Małecki, nav. dj., str. 44. J. Lisac navodi kako se takva pojava odvija u govoru Rukavca i u ponekim govorima na pazinskom području: u Gornjem Rapcu u riječima: prijatelj, žul itd., v. nav. dj., str. 77. Unutar ekavskoga podsustava čakavskoga narječja pomoćni kriterij izdvajanja liburnijskih govora u zaseban podsustav je i *adrijatizam* tipa | > j, tj. gubljenje fonema /l/ iz konsonantskoga inventara, iako je zabilježeno i odstupanje u idiomu Rukavca (V. Barac-Grum; nav. pod., Rukavac (25), web stranica: nav. pod., str. 248., 249). Prema dosadašnjim se zapisima ta promjena ne provodi u trsatsko-bakarskoj i crikveničkoj čakavštini ni u središnjim istarskim govorima, pa su time liburnijski govori bliži cresko-lošinjiskim idiomima (S. Vranić, "Idiom Breze - dio liburnijskog podsustava ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja", web stranica: <http://www.klana.hr/default.asp?gl=200505110000001&mode=1>, str. 13).

³⁰ U ovome je primjeru riječ i o disimilaciji unutar konsonantske skupine, nakon koje se ostvaruje /l/.

³¹ Ova riječ semantički predstavlja materiju koja je pougljenila, usp. ugljeve od krbuna (134). U tvorbi zbirnih imenica sudjeluje samo nastavak -e, pa nema ni epentetskoga l: ugljeve, grne (62, 140), kamene (140).

³² Moguće je pretpostaviti da su takvi oblici pod utjecajem slovenskoga jezika, i da se fonem | izgovara kao dva fonema l i j. Isto vrijedi i za fonem ĩ.

³³ U Kastvu: pundejak (M. Moguš, "Dijalektološki zapis o Jardasovoj Kastavštini", u *Zborniku Ivan Matetić Ronjgov*, sv. 3, Rijeka, 1994., str. XXVI).

ali: sumnjiv (181, 184), sumnjat (171), skupljat (179), boljihav (181), pogubljen (182), ljudi (183), krabuljali /krabuljun (48, 193), krabulja (193), žveljarin (197), postelja (202), kudelja (201, 206), zemlja (207); ali: (va) vejen, veje (139, 142), beliskavo>blještavo (167)

➤ /l/ u /l/:³⁴ u manjem broju leksema:

dalnji (19, 180), najdaljno (21), prijatelon (26), ulen (26)/ulenica (86), prijateljicu/prijateljice (30, 190), (ličinovega) ula (175), ulenjaki (26), zele (26),³⁵ prijatelj (46); ali prijatelj (105), prijateljstvo (191); neprijatelj (157), ali: neprijatelj (182), neprijateljstvo (191); žlebac, žlebi (63, 113), najdolnji (98), železo, željeznica (139, 184), golen (142), neprijatelj (157), letina (168), valda (189, 191), prijateljica (190), neprijateljstvo (191), telene (204).

b) Zatvaranje kratkoga /o/ pred akcentom:

➤ **zatvaranje /o/ u /u/:**

osim u posuđenicama, gdje se u talijanizama redovito javlja ova pojava, u istaknutim riječima dolazi do zatvaranja /o/ u /u/, bez obzira na poziciju u odnosu na akcent. Ta se pojava pripisuje rubnim čakavskim govorima, ali je svojstvena i drugim, ponajprije sjeverozapadnim čakavskim govorima:³⁶

funtana (22), fijurin (38), kumpanija (41, 95, 152), pul (42) štumih (53), kuntenta (78), rekumandiran (87), kufer (89), kumpanj/drug (95), **uzrenut (103)**, bumboni (105), **utava (114)**, bukaleta (119), **posukolila** (129, 144), kuntenta (133), **uzidani** (142), kumbasicu (155), krbun (154, 173), **ustala** (160), pulitičari (179), pržun (184), matafun (184), pulitika (195), furešt (166, 207), duhtor (208), armuniki (170), kumanda (182), kurijera (205). Ne provodi se: koverta (90)

c) Rezultat jotacije suglasničkih primarnih skupina *d̥i *t̥i *sk̥i *st̥i i njihovih sekundarnih razvoja:

➤ **izostanak zvučnih afrikata:**

• d̥j (<*d̥i *zd̥i *sg̥i i d̥bj>):

mej (12, 19, 47, 193), raji usp. prema radije, rađe (6, 19), mlaja (23), vijevali (26), uglajen (28), znenajen (28), navajan (29), mlajuhi (30), dažji (44), mlaji (47), reje (48), grozje (54, 163), rijava: hrđava (59), do Majerske (62), obzijeneh, doziju, podzijejane (78, 113, 126), tujica (84), u talijanizmu: vijaj

³⁴ O tome I. Lukežić govori u kontekstu eliminacije fonema /l/ iz konsonantskog sustava i sjevernočakavske depalatalizacije. Nije riječ o sustavnome procesu, već je on ograničen na stanovit broj leksema, kao trag tendencije koja se ugasila prije negoli je postala pravilom. Primjerice: prijatelj, prijateljica, prijateljski, sliva, slivun, slivič, učitelj, učiteljica, učiteljski, valda, u osobnih imena: Velko, Želko, Vasilko, Bosilka, Nedelka... (Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa, nav. pod., str. 589, bilj. 9).

³⁵ O primjerima ule i zele, v. dalje u tekstu.

³⁶ Prema I. Drpić – S. Vranić, op. cit., str. 25 i bilj. 26.

(102); najraja j' (104);³⁷ ali: orude (110),³⁸ urejeno, odrejeno (113, 146), gloje, 3l.jd. prez. (114), pogajat/pogajali (120, 123), najslaji (127), dogajalo (128), procejevala (129), najmlaji (139),³⁹ tujo (149), miloserje (152), rajala (157), huje<hud (157), mlaja (165), ali: svadba, u značenju svađa (155),⁴⁰ reje (166, 174),⁴¹ rojenje (172), grje (191), odrejeno (205), (va) tujoj/e, tujeh (38,46, 207), raspajena (olita, 208); metateza: nejde <negdje (16, 41, 53, 84, 91); imenica **dažd**: daž (36, 37, 142); dažji (127)

- **dž u ž (posuđenice)**: (na) žepiče, žep, žepa (24, 43, 117, 164), artižani (103, 114), žurnada (114), možjani malecki 24
- tj (<*tj, *stj, *skj i tøj) > /ć/ i /šć/⁴²
noć sveća domaća, skupščine (13), otpušćen (14), dopušćeno (29), slaščice (42), tašče (48, 131), (pul) ognjišća (52), (do) Mazališća (55), suseščina (62), spićevali/e (89, 183), popušćala (103), prašče (108), kuščić (113), popušćaju, puščat (120, 143), tiščić (133, 153), bleščelo (158), spuščat (173), porošće, 3. l. jd. prez. (92); ali: roštalce, roštat, roštal (87, 90, 147), rošče, roščete, rošču (54, 147, 202), oprćen (143, 183), uščap (148), krščćen (148), skupščina (150), išćete (160), (z) Lovranščini (167), namaščene (196), zapušćeno (206), prašća krv (208)

d) Promjena /m/ u /n/

Riječ je o adrijatizmu,⁴³ zajedničkoj značajci svih govora uz jadransku obalu bez obzira jesu li oni dijelom hrvatskoga sustava: čakavskoga ili štokavskoga narječja, ili dijelom drugih jezika. Dočetno je -n u primjerima u kojima o neutralizaciji -m i -n ne ovisi značenje pa i onda kada nije riječ o nastavačnome /m/ ako neutralizacija ne uzrokuje promjenu značenja:

osan (6), znan (12, 148), rečen (12), ken (14), čin (17, 60), sedan (21, 151), van (74, 122, 146, 163), svaton (74), širon (74), 163), tranvaj (89, 91, 155, 183), njin (144), sedansto (123), sran (140,155), san (145), javin (146), najedanput (146), nan (152, 157, 162), početakon (162), tun – uz o<u (162), (na) trden (166), iman (172), prosin – u značenju: molim (178), baren (26, 204), ali ne: većinom (128).

³⁷ Komparacija pridjeva kojima korijenski morfem završava konsonantom –d, jotiranim u neposrednom dodiru s tvorbenim morfemom –j- s rezultatom jotacije konsonantom –j-.

³⁸ Riječ je o refleksu ě.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Riječ je o sufiksnu –ba, pri čemu sudjeluje osnova svad-. Usp. i trgadba (163).

⁴¹ Isto.

⁴² Praslavenski konsonantski sljedovi, *stj, *skj rezultirali su konsonantskom skupinom šć (kleščća, ognjišće, šćap...) pa u riječima slavenskog podrijetla nema takve skupine (osim u riječima pošten, poštenje, poštovati, ali u njima ta skupina potječe od stare sekvencije –čbt- (I. Lukežić, Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa, nav. pod., str. 588).

⁴³ O toj pojavi usp. Mate Hraste: "O prijelazu glasa -m u -n (-n <-m)", *Filologija*, 6/1970., str. 69-75.

U nenastavačnim morfemima završno -m se čuva: grom, sam (112), dom, dim, ali: Vazanj.⁴⁴

e) Status finalnoga slogovnog /l/

Završno se slogovno /l/ (<-l-ø<-l□<-l-b) zadržalo neizmijenjenim nakon redukcije poluglasa u slabu položaju: u kategoriji dočetka finalnoga sloga osnova imenica, pridjeva, priloga i dočetka finalnoga sloga prijedloga; u kategoriji dočetka finalnoga sloga u jednini m. r. glagolskoga pridjeva radnoga (beziznimno) i u kategoriji dočetka medijalnoga sloga osnove, najčešće imenica, pridjeva, priloga i glagola. Dakle, završno je /l/ neizmijenjeno u svima trima kategorijama:

1. pol (39, 204), pul (42), žal (60, 122), napol (117), okol (17, 67, Petrovi 124, 209), bol (118), popela, G.jd.,m.r. (129), s popelon (194), dolnji del (142), cel (90, 147), kotal (147), debel (166), fažol (186), misal (207)

2. zel (15), pozabil (15), mogal (15), zamenjeval (15), bil (15), protivil (15), hajal (162)

3. zapolne (18), najdaljno (21), dolnji (46), (po) dolceh (49), dolnjega kraja (70),⁴⁵ najdolnji (98), polne (99), popelnjak (129), (va) dolnjih, dolnja (157, 166, 175), zdolu (163).

f) Atipične se konsonantske skupine s inicijalnim /v/²⁷ u sastavu (vbs-, vbš-, vbd-, vbz-, vbn- i sl.) razrješuju trojako:

➤ **redukcija inicijalnog /v/ - najčešće ispred šumnika u sekvenciji *vs(<v□s<*vbs),⁴⁶** odnosno razrješenje atipičnih inicijalnih konsonantskih skupina */+konsonant-/s-ø-/: si (12, 147, 164), po sen sega/posensega (15, 24, 207), sakemu (24), sake (30), po soj prilike (32), sakamo (33), (na) sen (117), saka (131), sakako (146), so (162), sejeno (171), (po) soj (kuće) (134, 170), se (171), saki (173), sakuda (179, 184, 187), sakakovemu (179), ali: svekrva (190)

➤ **u pojedinim leksikaliziranim strukturama inicijalno /v/ ispred šumnika i sonanta u protojezičnoj i starojezičnoj skupini vð (< vb, vb) u funkciji prefiksa, zadržava se nakon redukcije poluglasa ili se reducira:** vnuk, G. j. vnuka, D. j. vnuku (173)⁴⁷, dovica, dovica, dovican (23, 100, 155, 157), v. torak, tori (<v̄tor-):

⁴⁴ O imenici Vazanj v. bilj. 16, u ovome tekstu.

⁴⁵ U ovome pridjevu vidljiv je i slovenski oblik.

⁴⁶ Razvoj je zamjenice v̄s̄ u sjevernočakavskim sustavima rezultat dviju jezičnih zakonitosti: oblik N jd. i A jd. muškoga roda rezultat je vokalizacije poluglasa u "jakomu" i redukcije u "slabomu" položaju ("jaki" je položaj bio u osnovi, a "slabi" u gramatičkomu morfemu, odnosno na apsolutnom kraju riječi: v̄s̄>vas). U ostalim oblicima jednine i množine nakon redukcije poluglasa u "slabom" položaju slijedila je redukcija i sonanta koji se našao na početku nove istosložne, ali sa stajališta distribucije konsonanta unutar sloga, atipične konsonantske skupine: v̄se, v̄sa, v̄sega i sl. >*vse, *vsa, *vsega > se, sa, sega (I. Lukežić, Trsatsko- bakarska i crikvenička čakavština, nav. pod., str. 110, bilj. 288)

⁴⁷ Početno se v- nije reduciralo u konsonantskoj skupini ako je iza njega bio sonant (M. Moguš, Dijalekto- loški povratak Brseču, nav. pod., str. 315).

utorak (133, 137); zet zel (15), zame (78, 122), zimlješ (85); čera (76, 137, 183); nutra

➤ **vokalizacijom inicijalnoga sonanta u /u/:** umret, ubil/ubili (115, 155, 171)

g) Oblici stare neodređene zamjenice *vbsb*:⁴⁸ javlja se metateza inicijalnoga /v/ i suglasnika iza njega: *vas* (12, 45, 149): *vas grad* (89), *vas se čovek razbode* (150), *vas, do kosti mokat* (178).

h) Ishodišnojezična skupina /vǾ/ (<*vь*, *vb*), lat. *in*, inicijalno /v/ i /v/ u suglasničkim skupinama: vokalizacija inicijalnoga /v/ i ovisno o inicijalnome fonemu sljedeće riječi, u sjeveroistočnim istarskim govorima može se javiti kao *v*, najčešće ispred samoglasnika i /r/:⁴⁹ *va* (15), (21), (137), *v' Reke* (17), *v' rukah* (41), *va lušijere* (41), *v' jamu* (151), *va vagoni* (152), *v' ruke* (158), *v' oče* (158), *važgat* (37), *važgal* (83), *vavek* (103), *važge* (95, 133), *va kuću* (127).

i) Rotacizam

Zamjena *ž>ɾ* u intervokalnom položaju (rotacizam) zabilježena je u prezentskoj osnovi glagola *moći*: *more* (14), *pomore* (140, 208); u složenici *morda* (82, 89, 156), kao i u reliktima partikule *že*: *nigdere* (140, 209), *nigder* (148), *nigdar* (20, 60, 71, 137, 155, 181⁵⁰), *sagdere* (110).

j) Neizmijenjena praslavenska skupina /čr/

Praslavenska se skupina /čr/ u neizmijenjenu obliku zadržala u svim primjerima: *črnen* (7, 157), *črni* (16), *črnen* (21), *črvljeni* (13, 138, 190), *črvljenkasti* (21), *črešnji* (45), *s črvjenemi* (183), *črjena*, *črjenica* (182, 204), u toponimu: (*va*) *Črnu* (102), *črno* (177).

k) Skupina *jd* u prezentskoj osnovi

U prezentskoj osnovi prefikslnih tvorenica glagola *ići* (<*idti) ostvaruje se skupina /*jd*/ nastala stapanjem dočelnoga samoglasnika prefiksalnoga morfema i početnoga samoglasnika korijenskoga morfema u diftonšku sekvenciju /*oj*/, /*aj*/, ili /*ej*/:⁵¹ *najde*, *dojde*, *znajdi se*...

⁴⁸ Riječ je o konačnim oblicima evolucije stare neodređene zamjenice. U sjeveročakavskim sustavima rezultat je to dviju jezičnih zakonitosti: vokalizacije poluglasa u "jakomu" i redukcije u "slabomu" položaju – u N j. i A j. U ostalim oblicima jednine i množine, polugas je u "slabomu" položaju reduciran, nakon čega je slijedila redukcija i sonanta koji se našao na početku nove istosložne konsonantske skupine (zakonitosti slogovne strukture koje se odnose na položaj sonanata u konsonantskim skupinama): *se, sa, sega*... (Prema I. Lukežić, *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*, ICR, Rijeka, 1996., str. 110 i 115).

⁴⁹ Usp. S. Vranić (2005), op. cit., str. 255 i bilj. 1304.

⁵⁰ Na istoj stranici u romanu javlja se i lik *nikada*.

⁵¹ Prema I. Drpić-S. Vranić, op. cit., str. 27.

l) Protojezični i starojezini prijedlozi VY, IZĬ (> IZƏ), SĬ (>SƏ), reliktno vi, zi, z (ž,s,š)

➤ **vy<vi: /**

➤ **vy<vi +izb (> izƏ) <metatizirani oblik zi**

ma do hip opet zileze (7), zilezu (23), zilezal (23), zikladali (23), zisipali (23), zigrebal (27), zignat (44), zilezle, zilezla (45, 145), zibrala (105), ziprale (129), zičuhat (136), ziteče (141), zinašali (153), zihajat (154, 199, 206), ziučil (169), zigojil (204), zivukal (206)

➤ **s prijedlogom sb(>sƏ) ujednačen na jednak oblik z u funkciji prijedloga i u prefikslnih tvorenica, te pozicijski uvjetovane inačice [s], [š], [ž], kao i redukcija tako dobivena prijedloga u zavisnosti od fonološkoga okružja: kao z ispred vokala i sonanata (kojima je komponenta zvučnosti irelevantna) i ispred zvučnih nepalatalnih okluziva; kao s ispred bezzvučnih nepalatalnih okluziva, kao ž ispred palatala nj, kao š ispred palatala č, é te se reducira ispred frikativa s/z/š/ž:**

z obruči (6), **š njun, š njin (ne: ž) (7, 17)**, zgoru (7), zmanji (11), zdigali (13), z rukami (14), zdignul (13), z drevenen (16), z orehi (16), z vremenon (17), zbudil (18), z lešnjaki (19), Z Reki (22), š njih (22), z očali (24, 93), s cuga (24), š njin (25), speglat (27), znenajen (28), (da te se) ščekat (32), **š njun (40)**, z žepa (43), s čuda poneštar (92), zobjestila (100), zlihamo (123), ja nisan od onih ki bi š čoveka kožu odrli... (123), zdigne (125), ziprale (129), z mlademi (136), zmoči (142), zleti (143), š čen (144), stubun (150), z jarbolun, zvini (153), znenade (160), zbegaval (162), (194), z nekeh družin (195), zmestili (209), **š nje (ne: ž nje) (208)**; kao prijedlog se reducira: san Studene (21), funtana špinami (22), kot strahon reče (22), žepa zname (22), pregljeda ih seh kraj (105), da se ženun pomiri (162), pak Škrapni, Škrapnega na Krivu (194), (I mn.): zidari delat (166), makne stola knjigu (167), ogrnjene staremi šijali (197)

➤ **uz /z/ javlja se i samoglasnik /a/ zbog općejezične zakonitosti priječenja nastanka suglasničkih skupina atipičnih u hrvatskome jeziku:**

zavili (25), zavije/zaviju/zavijalo/zavijene (97, 139, 153, 197).

m) primjeri čuvanja skupine čr kao i vokalnoga r□:

mrtorij (5), črnen (7, 157), črni (16), črnen (21), berhan (7,87,201), drevenen (16), drevenoj, drevenun (19, 60), črvljeni (13, 138, 190), črvljenkasti (21), navrele (navrle) (51), s črvjenemi (183), črjena, črjenica (182, 204), u toponimu: (va) Črnu (102, podršnulo (153), črno (177), zatrlje (142), grdi (147), pržuni (183, 184), prnesal (202)

Ostali primjeri konsonantskih mijena i mijena unutar konsonantskih skupina

a. št od *st: štajon (14), koneštrica (20), sekleštrija (29), kaštaldi (51), štumih (53), štorije (67), od štrig/ štrigarije (67, 191), štajon (100) – ujedno u ovome primjeru đ prelazi u j; šterna (112), štušan (121), štrlinu (163), furešt (207)

b. sk u šk: škanji (20), od škura do škura (34), štrika (34), škavidevat (35), škrebud (35), štivri (35), od škataulet (91), škapulal (122) škabelin (202)

c. sp u šp: rešpetala (108), prišparat (121), španjola (156), špital (184)

d. promjene skupova kl, gl, hl + palatalni vokal u klj, glj, hlj: pogljeda (21), gljedajuć (23), ogljedat (49), zagljeda (90), gljedajuć (90), kljuka (90), pregljeda (93), laglje (95, 118), kriglji (96), najlaglje (103), kljeknuli (130), gljisti (139)⁵², makljen (140), kljepali (kose) (143), ključ (147), (na) pogljed (148), kljetav (177), kljin⁵³ (76, 181), prokljele (191), laglji (205) (pul) kljesari (113), pogljed (162), rugljiv (192), zgljeda (199), žmukljarić (199)

e. ml u mlj: kiml>kimljin (205)

f. gn u gnj: ne provodi se: gnoj (102, 118, 162), gnal (114), prignal - prisilio (173) ali: gnjusna (162), prignjena (164)

g. obezvučenje d u t: ponuti (93, 160), atres (172); kao i obezvučenje početnoga zvučnog konsonanta koje predstavlja arealnu značajku sjeveroistočnih istarskih govora: prez (14)

h. sporadična depalatalizacija /ń/: Nemačka (175), Nemcon (184), u zamjenici noj

i. /ń/ u /n/: u tuđicama: «porto franjko» (174), benj (190)

j. protetsko j: Jezus (74, 98, 141, 172) i u gl. pril. sad.: jezusajuć (73)

j. /b/ u /v/: turovna (156)

k. /v/ u /b/: kurba (160)

l. /t/ i /j/ > /tʰ/: ćedan (11, 14)

m. redukcija: Zbog prirode čakavskog sloga gubi se završni konsonant u konsonantskim skupovima. Ta je pojava rijetka u Matetićevoj knjizi, vjerojatno zbog razumljivosti pisanoga teksta:⁵⁴ koris (43), u sintagmama: o mlade lete (149, 166).

Procesi disimilacije u konsonanta i u konsonantskim skupinama

a) mn u vn: ta je pojava u sklopu osobina zajedničkih sjeverozapadnim čakavskim sustavima i po njoj se nedopuštenim smatra slijed od dva uzastopna nazalna sonanta: (va) osavnajsten (149), sedavnajstega (170), devetstosedavnajste (172), ali: sedamnajst (179)

b) mnj u mlj: sumljiv, sumljivega (175, 183), ali: sumnjiv (181, 184), sumnjat (171); dimljaki (19, 154)

c) /r/ i /n/ u /l/: uz o > u: kanul (23), sekleštrija (29), felarić (37, 113), požal (84), japlenice, japleničari (152), ličinovega / ricinusova ula (175)

d) /l/ u /r/: harabuća<halabuka (148).

⁵² Vida Barac Grum u Fonološkom opisu Rukavca iznosi ovaj primjer kao oblik odstupanja Í, dakle: glisti. B. Finka u opisu za otok Sali navodi i ovaj primjer, čitav proces opisuje ovako: "Iza velara a ispred /i e/ umjesto /l/ često se ostvaruje /lʰ/" (Isto).

⁵³ M. Malecki potvrđuje depalatalizaciju u liburnijskim govorima koja je u vezi s prijelazom [ɟ], nav. dj. str. 41.

⁵⁴ Ovu pojavu M. Moguš dovodi u vezu s reduciranjem završnoga -i u infinitivu, pa je stoga ta pojava prisutna i u novim završnim konsonantskim skupinama, npr. pest (<pest), jis (<jist) itd. (Dijalektološki zapis o Jardašovoj Kastavštini, nav. dj., str. XXII).

n) Promjene samoglasnika**a) /o/ u /a/:** armarić (94)

b) /u/ u /o/: zamijećena je veća uporaba fonema o na mjestu u, moguć je refleks nazala $\varnothing > o$,⁵⁵ kao slovenski utjecaj budući da je taj utjecaj prisutan i u leksiku (otrok, družina (114),⁵⁶ mantrat: zmantrani (25), nori (63), naravna (70), kmetija (83), počitak (86), naslihne (87), možni, veje, pere (87), gibat (85), kolo /bicikl (173), det /govoriti (178), novica/novost (197)):⁵⁷ (deca su se) ostrašila (23), postit (25, 105, 126, 127, 140, 172, 204), ali: pustit (206); osta/ v' osta/osteh/ z' ost (25, 30, 106, 114, 116, 121, 138, 139, 150, 168), grostilo (27), ali: grustežljiv (80), postili/la (28,67, 80, 148, 173), napostil/napostili (33, 168, 207), poskost (34, 179), aostrijsku (34), postili (35, 184), osta (37), z ost (168), ali i usta (131, 189), posti (41, 44, 116, 178, 199), gostega, gost (42, 142), ali: gušće (117, 182), soboti (44), huncot (46), od posta (47), dan Posta (48, 194), Post (102, 194): ali Pust (48), pusne užanci (193), pusni ponedjeljak,⁵⁸ postit, postila (48,105, 116, 146), omuknu, omukne, omuknula (50, 128, 142), sposti, spostit (51, 129), v osta (53): ali k uston (57), posti (delo) (58,90), ali: pusti (129); obrus (60), požbokat (60), sobotu (66), naposte, poste (91, 147, 175), ali: napustil (172), gosti (92), ni grostelo (96), ali: grusti 141), uz ispada-nje /r/: kompir (98), (za kravu) pomost (107), i pomust (197), požbokano (113), popostil/popostile (123,161), spostil, spostit (123, 129) prepostit (127), omuknula (128), oskost (142); ali: skubli (150), huncoti, huncot (150, 164), otpostila (158), agosta meseca (170), oplakane (ženske, 183), kompir (199), omuknulo (201), Aostraliija (163, 201) i Australija (163), agost (170), dopost (176), zapostili/zaposti (206, 207).

c) Zatvaranje /o/ u /u/

Osim u posuđenicama, gdje se u talijanizama redovito javlja ova pojava, u istaknutim riječima dolazi do zatvaranja /o/ u /u/, bez obzira na poziciju u odnosu na akcent. Ta se pojava pripisuje rubnim čakavskim govorima, ali je svojstvena i drugim, ponajprije sjeverozapadnim čakavskim govorima:⁵⁹

fijurin (38), kumpanija (41, 95, 152), pul (42) štumih (53), bukaleta (54), **uzrene (64)**, kuntenta (78), rekumandiran (87), kufer (89), kumpanj/drug (95), **uzrenut (103)**, bum-boni (105), **utava (114)**, bukaleta (119), **posukolila** (129, 144), kuntenta (133), **uzi-dani** (142), kumbasicu (155), krbun (154, 173), **ustala** (160), pulitičari (179), pržun (184), matafun (184), pulitika (195), furešt (166, 207), duhtor (208), armuniki (170), kumanda (182), kurijera (205).

Ne provodi se: koverta (90)

⁵⁵ Moguće kao odraz naglašenoga, dugoga nazalnoga o u poziciji prije finalnoga sloga – stoga bi ovdje valjalo istražiti akcenatsku situaciju u konačnom odgovoru.

⁵⁶ U Kastvu: fameja; u Ičićima: familja.

⁵⁷ Takvo što opisuju Maček i u sklopu čakavsko-slovenske skupine u Istri, v. nav. dj., str. 75 i 79-80. O mogućem utjecaju slovenskih inovacija na sjevernočakavski dijalekt u davnini v. i J. Lisac, nav. dj., str. 83.

⁵⁸ V. Belaj tumači značenje riječi pusta od glagola pustiti(i) koji je u opreci s glagolom va/uzeti (v. uz Vazam u ovome radu). Ovaj autor navodi prikaz: Pustiti [meso] ←korizma (nemrs) → v(a)zeti [meso]. (str. 173). Tako je i u romanu dosljedna zamjena u/o u svim oblicima riječi od gl. pustiti.

⁵⁹ Prema I. Drpić – S. Vranić, op. cit., str. 25 i bilj. 26.

d) Zijev se rješava trojako:

- a) pomoću fonema j: Marijo, N. jd., m. r. (93), avijoni (175), kamijoni, va kamijoneh (182, 183)
- b) redukcijom drugoga otvornika: naznak (90) < nauznak
- c) redukcijom prvoga otvornika, njegovo asimiliranje s drugim otvornikom koji je za jedan stupanj zatvoreniji: probuče (59), zostil (59),⁶⁰ sprobuč, sprobukla (121,202) < prebukla.

2.2.2. Morfološki sustav

MORFOLOŠKI ALIJETETI

a) Oblici pomoćnoga glagola biti za tvorbu kondicionala

Tijekom jezične evolucije u sklopu dvojnosti oblika glagola byti>bit, unutar starosjedičakih sjevernočakavkih sustava prevladao je razvoj prema oblicima prezenta (bim, biš, bi, bimo, bite, bi) i u naglašenim pozicijama:⁶¹

- Kondicional 1.: bin pital (7), bi se rešile (13), bite morala (38), bin ča zaslužila (38), bi kupile (42); skoro da ne bin (82), bin moral (89), biš otel (93), bi rekli (100), ... ja nisan od oneh ki bi š čoveka kožu odrli... (123), ne bimo opravili (124), bite dali (151), bin bil (168), rad bin (187), bolje biš storil (194).
- Kondicional 2.: A da ti j' rekla, biš bila pisala? – Se zna da bin. (121).

Morfološke jezične značajke hijerarhijski nižih razina razlikovnosti

IMENICE

a) Imenice muškoga i srednjeg roda

- **dualni se oblici u imenica muškoga roda čuvaju samo uz broj dva, dok se uz sve daljnje brojeve rabi množina imenica⁶²:**
- dve borše (18), dva puta (18), dva čoveka (19), dve poneštri (20), z dvemi sini (21), dva koraka (23), dve karti (25), oba pisara (25), dva frakulića (29), dve ure (32), jaja ke su (48), dva koraka (56), dva dolara (98), dva Talijana (98), obedve kamari (103), dve besedi (105), dva dni (112), oba rukava (117), z dvemi svedoki (125), dva puha (127), oba kraja (128), obe ruki (143), dva meseca (146), dve šetimani (146), dva sina (148, 154), z obemi pestami (160), dve ruče (161), A. mn. dva Zvonećana (163), obadva su bili (172), dva puta (187), po dveh materah (198), dva telca (204)
- četiri mrtvi (14), tri obrazi (17), tri mići stoli (17), (prej) četiri meseci (21), tri luki

⁶⁰ Usp. usta glase osta.

⁶¹ Prema J. Liscu takvog kondicionala u drugih Slavena nema, usp. nav. dj., str. 27.

⁶² Usp. i u liburnijskoj čakavštini, I. Lukežić, Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa, nav. pod., str. 594.

(48), četire katridi (92), tri postelji (96), četiri-pet kopači (100), tri kosci (100), dva-tri puti (113), tri-četiri puti (116), dva-tri šavci (128); nije dosljedno u ovim primjerima: četire ure (21)

- zamjenica ili pridjev uz broj dva često stoje u množini: oni dva (škartoca) (42, 170), oni dva dolara (98), vanjska vrata (105), dvoji novi postoli (111), pune dve leta (135), pasali su dva meseca (147), dobre dve bremena (149), dva jako mladi soldati (182), ni puni dva meseca (209).
  - **D. jd. –e:** (proti) kloštre (23).
  - **L. jd. –e:** na špažice (19), va Obzidance (142), po glase (147), va Trste (147), na fronte (149), na ješere (160), (nastradal je) na more (169, 172), va zavitke (196); -en: va veseljen (102).
  - **I. jd. –on:** pod bokon (19), za jenen stolon (20), z majon (48), za Vazmon (49), s krajon (61), z obodon (167), z (vašen pokojnen) ocon (169), z delon (169), s krampon (172), z Rukavcon (193), -en: s facolićen (146).

-
- **N. mn. –i:** brati (168), samo kratka množina, kao i: muži (78, 115, 192), puhi (127), puti (149), kresi (151), plani (174).
  - **G. mn. –ø, –i:** ništični je morfem svojstven arhaičnim čakavskim govorima. Tipična je mogućnost ostvaraja ništičnoga morfema, ali i morfema -i, uz brojeve količinske priloge ili imenice koje označuju količinu: čuda **puti** (5), devet **ur** (6), osan **puti** (7), tri bremena **drv** (14), drugih **stvar** (14), onih malo obzidaneh **dolčić** (15), šest beleh **kolačić** kruha (21), sto **metar** (25), sto **let** (95); od Pobar (19), s krovu (29), **metar**, dan (33), od Brgujac (35), od bremen (36), jaj (48), (zvan) vrt (100), od Kućel (114), od Jurdanić (118), od Matulj (155), z našeh kraj (159).

Primjer s oba rješenja: *stavi (mu) malo soli va žepić od jaketi da ga čuva od naštrapi i od urok* (18).

- **D. mn. –on (kod nepalatalnih osnova), –en (kod palatalnih osnova):** fantinon (23), (proti) vagonon (24), kopačon (37),⁶³ Šušnon (48), Gašparon (48), petešičen (167), Žnjidaron (172), sinon (176),⁶⁴ koscen (37, 141).
- **A. mn. –i:** palaci (20).
- **L. mn. –eh:** va ljudeh (52), po obeh dlaneh (64), va kabličeh (64), va leteh (135), na vratesh (167), po kmeteh (151), po uredeh, na štacijoneh (159), po svojeh otokeh (176), va našeh krajech (178), na sakeh počivaleh (143), va zavojcech (152), va kamijoneh (183), ali: proti Vrtaljićen (181). Zasićeni primjer: *Nisu premetali samo po kućah, sakamo su nos zabadali: po štalah, po konobah, po kocech, kopali va vejen, sene, va drveh i prašćen ako ga j' kade na kupe bilo, po vrteh i prezideh.* (182)

⁶³ Sačuvani su jednaki morfemi, neizmijenjeni nakon redukcije poluglasa i promjene /m/ > /n/ na početku relacijskoga morfema u I. jd. i D. mn. U sjeveroistočnim istarskim govorima, kojima pripada i govor Zvoneće često alterniraju palatalni i nepalatalni almorf neovisno o dočetu osnove (usp. I. Drpić-S. Vranić, nav. dj., str. 31 i bilj. 51).

⁶⁴ U govoru Brseča, taj oblik glasi: sinami (M. Moguš, Dijalektološki povratak Brseču, nav. pod., str. 317).

- **I mn. -i:** z obruči (6), pred dvori (48), pod bremeni (135).
- **Deklinacija imenica i vlastitih hipokorističnih imena kojima osnova u N jd. završava vokalima /o/ ili /e/ proširuju je u ostalim padežima (osim u V) konsonantom /t/:** Tonetu (9), (k) Jožetu (26, 44), Mateta (36), do Jožeta (53), Franetu (53), do protota (62), z Rokoton (96), Šantota (90), pul Andreta (44), do Stričeta (110), Jovotu (155), nonota (155).
- **Neke vlastite imenice m. roda završavaju na -e:** Vlade (114), Bare (118), Frane (118).
- **Imenice starih t-osnova srednjega roda izgubile su morfološku zasebnost, pa njihov relikv nije sačuvan ni u proširku osnove (N jd. tele, G jd. teleta), ni u nazivima za meso životinja: imenice koje označavaju mladunčad imaju morfološki lik imenica muškog roda (otrok, telac, janjac, prasac), a sadržaj 'mlado' postiže se deminutivnim sufixima -ić/-čić: ... tanjur pun prašćega i ovčjega mesa (31), janjac (64, 103), (nad) prasci, prasca (65, 155, 158, 171, 204), (od) telca (meso) (101, 114, 204), janjčić (103), prazić (103), praščić (118, 152).**
- Imenica plamik (75) ne označava deminutiv što je značajka liburnijskih čakavskih govora.

b) Imenice ženskoga roda

- **G jd. -i:** ruki (7), (od) šarži (16), (od) muki (17), jarboli (18), borši (18), toplini (20), hrani (26), ribi (26), (od) pogači (27, 132), (do) teti Tonki (43), (pul) Pepi (44), Kinkeli (46), bedastoći (52), s konobi (134), (ni) barbi (99), im. doma, u značenju dom ponaša se kao imenica ženskoga roda: G. jd. - okol domi (100), kravi (100), (prez) ovci (103), zemlji (119), nedelji (120), pun naručaj operene i suhe robi (134), prez vodi (135), pul makini (135), rakije (139, 172)), preko Lisini (141), prez veće harabuči (148), pul maši (148), (š) črešnji (150), sreći (166), pijači (167), kriči (167), pul materi (173), hrani (175), z Julijske krajini (176), z Reki (184), sreći (184); **ali, u imenica u kojih na dočetu osnove stoji fonem /c/ ili /j/ stoji -e:** zornice (7), (s/do/od/blježe) kuće (18, 31, 32, 34, 112, 113, 114, 117, 206), ali: pul kući (113), čistoći (129); (kus) povitice (23), od, kot, pul Katice (33, 155), (prez) palice (34), okol crekvice (35), Ivica (44), (s) kikarice (82, 116), (do) postolarije (112), (do) Valjenice (121), krunice (129), dušice (132), (pul) šilice (133, 134), žeravice (134), rakije (139), žice (140), (povrh) košnjice (141), preko/okol granice (158, 166, 174), kriče (148), (od) polovice (149), (od vele) bogatije (156), (z) Talije (166), dece (173, 174), (del) Slovenije, Dalmacije, (s) Talije, mizerije (186), pul Julice (196), **ne u:** karoci (25); (od) užanci (151), (prez) volji (162), Marize (116) i Marizi (116).
- **D jd. -e<č:** (k) Svetoj Lucije (11), Tonke (18, 44), Ivica (18), (proti) Učke i Lisine (24), (k) maše (26), (k) none (31, 165, 173), matere (77), none (99), (reče) Katica hćere (137), Katice (42, 155), Marice (158), (k) Marize (160).

- **V jd.** = N jd., osim u nekih hipokoristika (mamo, tete):⁶⁵ *Marija, bi nan črešnje potrgat* (150), *Bože pomози i Majka Božja* (150).
  - **L jd. -e:** (po) daske (19), (na) place (20), (na) misle (22, 54),⁶⁶ (o toj) stvare (118), (na) pomoće (126), (va) zemlje (129), (va) krve (169), (va) Pole (169), (va) milicije (174).
  - **I jd. -un:** (pred) crekvun (5), (z) decun (19), (z) fantinun (20), (z) jenun hćerun (21), (z) jedun (27).⁶⁷
-
- **N mn. -i, -e :** oće (5), (dve) borše, ali A. mn. pregljedaj borši (18), N. mn. borši (19), ruče (18, 94), (četire) ure (18, 114, 130), karti (19), suzi (21, 31), postelji (25, 92), lati (39,42), ovce (46), Zaluki (48), karoci (89), novini (90), ribi (95), mini (113), šilice (128), sanje (139), jagodice (159), črešnje (150), mečkuli, brekulji (151), muki (153), raški (154), kuće (157), bragešice (163), kriči - vike (166), armuniki (170), sopeli (170), japlenice (173), jagodice (173), maljugi (173), sopelice (189), prijatelice (190), nemotarije (191), užanci (193), nogavice (193), kukavice (204), kuće (207). Indikativni primjeri za nastavak –e iza palatala, odnosno iza –c, a u ostalim slučajevima nastavak -i: *Milić je uše i nogi palil* (171); pobirale su se *jagodice, maljugi* (173).
  - **G mn. -o:** od koludric (20), z ruk (21), spod cepanic (27), divojak (48), z Mošćenic (32), od škatulet (91), njiv (135), mater, sestar, žen, družin (157), let (173, 177), do Zaluk (194), puno zvezd (139). Zasićeni primjer: *koliko se j' mater, sestar i žen va črno obuklo* (157).
  - **D mn. -an:** (proti) Plasan (24), hćeran (33), materan (157), učiteljican (159).
  - **A mn. -i, -e:** kuće (20), fabriki (20), (na) oće (21, 29), knjigi (25), (na) misle⁶⁸ (37,130, 145), spravi (84), (mej) zdeli (99), rubinje (115), ruže (128), kose (140), (va) Senožeti (141), gredi (174), šumi (174), (na) krabulje (194), (na) točkice (204).
  - **L mn. -ah:** po kunjerah (19), va/na mislah (19, 127), na njivah (49), na ulicah (89), va školjah (96), po halah (96), po skalah (89), po kućah (135), po lehah (149), va drugeh županijah (151), po nedeljah (153), va trgovinah (159), po vejnicah (173), na cenah (176), po vejnicah (173).
  - **I mn. -ami:** s kofami (19, 20), s kujinami (31), z latami (40), z visokemi petami (92), z grabljami (141), z vilami (143).
  - **Imenica večer muškog je roda:** večer je prišal (39), za ranega večera (147).
  - **Imenica tlo rabi se kao pluralia tantum - tla:** (do) tal (20, 22), A: (va) tla (24), G: tal (92, 128), A: (na) tla (25, 143).

⁶⁵ Oblik tete rabi se i u N jd., u romanu, str. 28. V. bilj. 84. u ovome radu.

⁶⁶ Oblik na misle može značiti jedninu i množinu. Ako je riječ o jednini, onda je to L, kada je im. misao u množini, tada je u akuzativu. N jd. glasi: misal (89, 207), N mn. glasi: misli (54, 90).

⁶⁷ Imenica jed (jelo) ženskoga je roda.

⁶⁸ Isti oblik rabi se i za L jd., v. bilj. 79. u ovome radu.

- **Imenica sr. roda u množini od oko glasi:** oče, dakle prelazi u ženski rod, ali u množini nekih padeža javljaju se ovi oblici: N mn. oče (45), G. mn.: (do) oču (45), (okol) oču (95), oču (puneh suz) (105), A mn.: (v) oče (51, 67, 72), L. mn. (na) oču/ (po) oču (61, 167, 181). N. mn. uše, G. mn. (do) ušu (175),⁶⁹ A mn. uše (160, 171), L mn. (va) ušu (47).
- **Imenice konsonantskih osnova:** jed (jelo), neka ne sili z jedun (27), za jedun (51); ali jezбина (43) i hrana (75); prt- L jd.: po prte (28); sramot (52); stran: A jd.: na drugu stran (66); laz (71, 122, 123); pot (71); bol (75); dlan: *jenu dobru dlan* (79); kop (100, 154) – kopanje; (živa) sten – stijena (113);⁷⁰ stvar (118); mater: D jd. : matere (139). A jd. va mater (31), L.mn. po dveh materah; hipokoristik: V. j. mamu (105, 108, 141, 164, 165)⁷¹; pest: N. jd. i A. jd. pest (43), G. jd. (z gornjen krajen) pesti, I jd. s pestun, L mn. va pestah, I mn. z obemi pestami (51, 56, 140, 181); glad (149), stvar - L. jd.: na stvare (162); starost, va veloj staroste (187); misal (v. u ovome radu).
- **U morfonološkim kategorijama vezanim za deklinaciju ne provodi se sibilizacija:** ulenjaki (26), partenjaki (47), orehi (47), svedoki (52), petehi (84), grehi (145), srhi (146), opanki (147), muki (153), oblogi (157), činovniki (159), armuniki (170), uroki (157, 191), klobuki (196).
- **U zbirnih imenica ne provodi se jotacija između dočetnog fonema osnove i početnog fonema nastavka - umjesto /ń/ imaju /n/:** kamene, I jd.: (s) kamenen (113, 142). U glagolskih imenica - fonem /ń/ prelazi u /n/:⁷² ni njen ni najmanje do čitana (30), trpljene (77), od poroda do speljana (78), štikane (121), peglane (129, 131), zmerane (140), pirovane (148), spane (158), ihuhane (170),⁷³ lajane (182), lementane (183), va ten predelevanen (185), fikane (189), način obučala i krabuljana, način hoda i ponašana (193), zapirane (195), telene (204), narekovane (208). Oblik za vriskanje je vriskež (150); zamjeranje je zamerstvo (209). I u zbirnih imenica: kamene (142). Iznimke: trpljenje (127), ponašanje (136), življenje (148), rojenje (172), poverenje (18), trpljenje (180).

⁶⁹ Ova činjenica predstavlja odstupanje od govora Kastva ili primjerice Brseča. V. M. Moguš, "Dijalektološki zapis o Jardasovoj Kastavštini", u: Ivo Jardaš: *Kastavština, Zbornik Ivan Matetić Ronjgov*, sv. 3, Rijeka, 1994., str. XV, i M. Moguš, *Dijalektološki povratak Brseču*, nav. pod., str. 319.

⁷⁰ I. Lukežić ovakvu pojavu razumijeva kao širenje starih deklinacija priključenjem nekih imenica iz većinske deklinacije (črna brad, trda sten, vela leh, trda postelj...), *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*, ICR, Rijeka, 1996., str. 162.

⁷¹ Usp. i od imenice teta, hipokoristik u N jd. i V jd. glasi: tete (27, 54, 164).

⁷² O tome govori i J. Ribarić, u sklopu leksičke obrade leksema muna, f. Depalatalizaciju glasa /ń/ smješta u područje Rukavca, nav. dj., str. 192.

⁷³ Prema: ijukanje.

ZAMJENICE

- Osobna zamjenica **ja** rabi se samo u tom obliku i u tom je smislu riječ o sjeveroistočnim istarskim govorima (26, 30 i dalje). Ja se koristi i u značenju potvrđne čestice da: **Ja mora već bit neka doba.** (58)
- A mn. osobne zamjenice 3. lica množine u naglašenom obliku svih rodova glasi – nje, u nenaglašenom – je: (*mi se*) va **nje** (*ne pačamo*) (68); *Po Drage su ljudi imeli tepak, pak su je rezali na kušćići...* (151); jih (79, 93), za nje (držali, 180). U G mn. oblik te zamjenice glasi: jih (79, 114); pul njih (173).
- Stari oblici pokaznih i upitnih zamjenica u N jd. m. r. izmijenjeni su čakavskom vokalizacijom slaboga poluglasa: ta ('taj'). Pokazna zamjenica za 2. glagolsko lice jednine ima u N j. jednak lik za muški i za ženski rod: *ta*. U muškome je rodu dočeto – a rezultat čakavske vokalizacije «slaba» poluglasa na kraju riječi: *tb človekb* > t □ č(l)ovêk □ > ta čovek:⁷⁴ s ten (6, 58), ta čas (16), ta fujurin (43), ta govor (57), vas ta govor (143), ta način (151), već kade bi **ta dan** delal (154), ta čas (160), ta muški (200), **ta dih** pod nos prišal (208).
- Spomenuti su oblici promijenjeni i stapanjem s likom N jd. m. r. anaforičke zamjenice *i: ovi ('ovaj'), oni ('onaj'), ki ('koji'), niki ('nitko') ili redukcijom poluglasa: čigov ('čiji'): za oneh, za keh moremo reć... (15), ka, na koj, na keh, ki (15, 16, 19), ko (29, 64), va koj (54), onemu redu (33), ...kantal je ki j' kantur i ki ni... (65);⁷⁵ pred nekemi vrati (19), oveh (51, 114), onega (84), oneh (95, 151, 152), oni ki dela (96), ovemu, onemu (102), ken (114), i spičevala ki s kun tanceva i ki ši š njun najviše (136), (va) oven (178), (va) onen (178).
- Zadržani su stari oblici pokaznih zamjenica u N jd. muškoga roda: ov (=ovaj), on (=onaj), ta (=taj), i u složenica: onputa (=onda), taprvidan (=prekjuče), onisti, tisti, ovisti (=upravo onaj, upravo taj, upravo ovaj); ove druge zamjenice s pojačanim pokaznim značenjem imaju svojstva pridjevske deklinacije: ovista, oviste, ovistoj, ovistu, z ovistun...⁷⁶: ovisti (21), tisti (23), pul teh (38), onisti/onisteh (49, 157, 194), tisti (112, 138, 166), tentoga (140), ovega (154).
- Oblici jedan i nijedan u autohtonim sjevernočakavskim govorima pokrivaju značenje neodređene zamjenice 'netko', u niječnome obliku 'nitko' (rabi se i oblik niki), 'nikakav', ali jedan označuje i broj:⁷⁷... *tako da čovek ne bi mogal na nijedan način glavu nutar al' van provuč* (16), *prišli su pred jena vela zaprta vrata* (20), *kad je videl da nijedan ne fali* (24); *zname jedan fujurin* (42), *nijedan se ni obrnul* (94), *nijedan se ni pofermeval* (199).

⁷⁴ Prema I. Lukežić, nav. dj. 1996., str. 115.

⁷⁵ Oblik za ž. r. ka (koja) I. Lukežić objašnjava u kontekstu specifičnih kontrakcija u liburnijskoj čakavštini. U kategorijama oblika upitno-odnosnih zamjenica (ki, ka, kega, ke, kemu, koj, s kun), posvojnih zamjenica (mojga, tvojga, svojga, mojmu, tvojmu, svojmu), zanižekanog prezenta glagola biti (nis, ni), u infinitivu (bat se (< bošti se) i sl. (Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa, nav. pod., str. 592).

⁷⁶ Prema istome, str. 593.

⁷⁷ Oblik neodređene zamjenice izvedene iz zamjenice jedan, koji glasi nijedan, najčešće se rabi u jednini muškoga roda (Lukežić, I. Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština, nav. pod., str. 110, bilj. 287. Isto tako, oblik zajeno znači odmah (63).

- U paradigmi neličnih zamjenica prevladali su alomorfi palatalnih osnova u GDL jd. m. i s. r. (/ega/, /emu/, /en/), a u I jd. m. i s. r. te u D mn. svih triju rodova /en/, G mn. svih triju rodova /eh/, u L mn. svih rodova /eh/, a u I mn. svih triju rodova /emi/. U I jd. m. i s. r. i u množinskim oblicima svih triju rodova segment /e/ rezultat je refleksa jata, podrijetlom od nepalatalne varijante: oneh (5), z ovemi drvi (28), kega se vidi (28), oneh, onemu (64), na seh poznateh, L. mn. (90), kega (113), ken (113), D. mn. takoveh (113, 163), z neken (154), temu (165).
- Oblik posvojne zamjenice ženskog roda nije njiji, njija, njije, nego: njigov, njigova, njigovo (32, 33, 34, 50, 67, 82, 92, 160): *ki te brigu imet s crekvun i njigovemi računi*; isti oblik rabi se i za muški rod (50, 82): *Njigov* (Matićev, op. J. G.) *sin se ni va to pačal*.
- Posvojna zamjenica za 3. l. množine glasi: njih (21, 59), njija (68, 174), njihe materi (151), njih vriskež (151), njih (pomagači, 176).
- Prevladavanje određenoga gramatičkoga morfema u stanovitim oblicima, primjerice Ijd. ženskoga roda /un/: za Tonetovun smrtun (11), s kakovun slabun kompanijun (15), z nonun i sun družinun (32); za Velun Stomorinun (114),⁷⁸ za njihun smrtun (207) pod samun korun (29): u D jd. i mn.: našen domačen postolarijan (99), proti svojmu domu (117); u L jd. : va dohren zdravljen (187).
- U nekim oblicima upitno-odnosnih zamjenica (kakav) i pokaznih zamjenica (takav) javljaja se otvornik /o/: kakov (30, 39,47), nekov (77), takovemu (118), kakova (157), nekova (157), ku takovu (180). U posvojnih zamjenica javljaju se oblici bez otvornika /e/: tvojga (13).

PRIDJEVI

- **U sr. rodu: -jo / -ejo:** bolje mesto (20), u zamjenica: našo mesto (21), najdalnjo selo (21), so selo (28), svojo mišljenje (62), zadnjo leto (62), manjo al' večo bre-me (137), tujo (149), vražjo delo (149), zadnjo leto (150, 166), svojo ni tujo (150), vražjo delo (150), drugačjo ime (159), lepšo življenje (162), zadnjo vreme (178), lošo življenje (187).
- **G jd. m. r.: -ga/-ega:** otklonjena je alomorfna situacija u jednini pridjevske deklinacije muškoga i srednjeg roda unificiranjem morfema palatalne varijante dobrega, samega, dobremu, samemu: zlatega sina, domačega (8), lepega (10), novega (11), pokojnega (11), zvonejskega (13), težačkega (14).
- **L jd., I jd. i D mn. m. roda: -en:** z drevenen kljinon (16), (z) belen (20), (s) tanken milostiven (21), (za) Malen Božičen – Noven leton (78), (va) noven (79), našen domačen postolarijan (99), (va) zvonejsken (118).
- **G mn. svih triju rodova -eh:** (od) najdaljeh mesti (13); tri bremena drv, raspiljeneh i rasepaneh (14), (prez) mlajeh (15), slaneh rib (26), (od) jesenoveh raskaljeh (kolac) (122).

⁷⁸ Na Malu Stomorinu (115).

- **I mn. svih triju rodova -emi:** (za) ženskemi (142); pred Božićnemi blagdani (104), za Semi Svetemi (156), zvonejskemi zidari (158), s parićanemi puškami (182).
- **Specifični oblici opisnih pridjeva:** zlata jarbola (55) / zlata kadina (79), zlati – zlatan, zlatni (118, 163), zlatega sina (163), zlatni očali (167), zlati zubi (167), dan je bil zlati (189), zlate ruže (204), oblici s palatalnom osnovom i tvorbenim morfemom: umažen, pomažen (62), unutarnji glasi nutrenji (<nutre): nutrenji žep (97), (ne)srećna, presrećne (15, 176), slamni/a – slamnat/a (142, 164); čitovat – čitav (148, 154, 182), opuzlo - sklisko (153), mučetljiv – šutljiv (162),⁷⁹ bolan – bolestan (162, 182), ali: boljihav – boležljiv (181), delavi (172) – marljivi, katramana – asfaltirana (174), radoznajne – radoznale (180), nor⁸⁰ – lud: noreja (182), im.N. mn.: norije (194); jadno-ljuto (183), mali – u značenju maleni, ne koristi se pridjev mići, naglasak je kratak: zubi mali (92, 100), poimeničeni oblik: od malega (144), mali sinko (149); i u ženskom rodu: poimeničen oblik: mala (150), malu decu (191); plakežljiv – plačljiv (191), lagak (život, 193), gorak, gorka, gorko (205)- topao, vruć; usp. ruka j' bila gorka (208).
- **Poimeničeni pridjevi:** na Volosken, do Voloskega (19, 20), škuro – mrak, večer: do škurega (92), kod toponima: na Krnjeven (155).
- **Svi se pridjevi dekliniraju prema paradigmi neličnih zamjenica, a razlika određeni/neodređeni čuva se u N jd. pridjeva muškoga roda ništičnim relacijskim morfemom za neodređeni lik i morfemom /i/ za određeni:** L mn. od maleh (28), mrtvega (5), cel komun (11), a Mate mlad (12), lep dan (13), železni križ (16), črni berhan (16).
- **Kategorija posvojnosti (izražavanje pripadnosti), osim pridjevima koji su ujedno i nadimci pojedinih porodica:** Jovo Juretov (54), najčešće se ostvaruje sintagmom sastavljenom od prijedloga od + imenica u G: fabrika od postol (99, 169), od nje barba (124), hćer od Županića (163), od šilice muž (198), od brata žene (198); iznimka: Pepičine hćeri (33).
- **U NA mn. pridjeva ž. r. opstao je palatalni alomorf /e/, podrijetlom od /e/, bez obzira na to slijedi li uz njega imenica koja u toj kategoriji završava alomorfom /i/ ili /e/:** na kamene škrlili (20), na drevene klupi (25), debele zidane volti (20).
- **Uz relacijski morfem DL jd. pridjevske i zamjeničke deklinacije ž. r. /oj/, podrijetlom od /oi/ preko /oj/, ne supostoji i alomorf /e/a:** va novoj zvonejskoj crekve (11).
- **Komparativni oblici pridjeva (s ništičnim tvorbenim morfemom, s morfemima /j/, /ej/, i /š/) i superlativni oblici s predmetkom naj pridjeva sklanjaju se s istom distribucijom alomorfa zamjeničke deklinacije kao i u pojedinačnim**

⁷⁹ Usp. i gl. 3. 1 jd. prezenta: pomučī (164) – ođšuti.

⁸⁰ Usp. s navodom riječi iz slovenskoga jezika u ovome radu.

padežima pozitivna, npr. tega starejega/najstarejega sina mi ni doma, temu starejemu/najstarejemu sinu gren; najsrećniji (14), pametneja (15), sigurneji (14), najdolniji (99), (od) najmlajega (do) najstarejega (184).

- **U gramatičkim morfemima za tvorbu komparativa -eji:** važneje (13).
- **Gubljenje palatalnoga alomorfa u srednjemu rodu:** bolje, hudo – huje, najhuje (20, 153, 176, 181), zadnje vreme (70).

BROJEVI

- **Broj jedan deklinira se prema sklonidbi neodređene zamjenice jedan ('neki'):** **G jenega, D jenemu, L jenen, I s jenen, dva i četiri prema zamjeničkoj deklinaciji u množini: G mn.: dveh, D dven, A dve, obe, L dveh, I z dvemi, a tri ima morfeme u G /ih/, DL /in/, I /imi/, dok su ostali glavni brojevi nesklonjivi:** pul trih zidi (20), od njih trih (26); onen četiren (21), seh četireh kraj (25, 140), dveh-trih (185), mej ovemi četiremi zidi (197), pred treiset i četire leta (202), imela san dvajset i šest let (202), z dvemi sini (20), pul trih zidi (20), troja vrata (92).
- **Redni se brojevi sklanjaju prema zamjeničko-pridjevskoj paradigmi;** četrttega (136), šesttega (162), pedeset i tretega leta (195), treći put (199). Godine: tisućudevetstodvajsetidrugega leta (158); Dneva, dvanajsti osmega devetstosedavnajste (172). Svetac Marko pride dvajset i pet meseca... - ubičajeno je da se jedinice ne rabe u obliku rednoga broja.
- **Kod brojeva od 11 do 19 izgovara se jedanašt, dvanajst i slično:**⁸¹ šesnašt (37), dvanajst (42), jedanašt (114), petnašt (125), dvanajst (151), dvajseteh let (173).

GLAGOLI

a) Apokopirani infinitiv

- Jotirane dočetne konsonantske skupine na granici između infinitivne osnove i gramatičkoga morfema infinitiva/-dti/ i /-kti/ te se gube dentali, odnosno velari na kraju osnove te ostaje samo konsonant/-ć/, nastao jotovanjem: poč (15), provuć (16). Svi ostali glagoli imaju nastavak -t: nabavljat, prijimat, delat imet, zaletat, zamenit (81). Zasićeni primjer: «Saka divojka mora znat prest, plest, štikat, lepo zakrpat raskinjenu robu. Ako to ne zna, ni nikakova divojka i ona ni za oženit, ač bi nekega zatrla» (120). Neki specifični infinitivi: minat – minirati (113), prespavat (87, 142), spava (156, 159, 160); ali spin (148).

b) Prezent

- Prezent se kao i u kastavskim govorima tvori četirima tipovima relacijskih morfema svojstvenim većini govora svih podsustava hrvatskoga jezika, ali s prijelazom dočetnoga m>n, koji za 1. l. jd. glase: /en/, /jen/, /an/, /in/.⁸²

⁸¹ Prema J. Lisac, nav. dj. str. 27.

⁸² Prema I. Drpić-S. Vranić, nav. dj. str. 29 i bilj. 43 i 44.

- U 3.1. jd. jednine glagola *bit* razvijene su u sjevernočakavskim starosjedilačkim govorima pozicijske varijante *je/j*. Prva se distribuira iza riječi koja okončuje konsonantom, a kraća se varijanta distribuira iza riječi koja okončuje vokalom.⁸³ Oblik *ni* nastao je stezanjem vokala razdvojenih slabim međuvokalnim alofonom (-j-) prije njegove fonologizacije. Pri stezanju je prevladala aritkulacija prvoga vokala:⁸⁴ Valje su jena od druge doznale da j' *Zvoneće* i čudile se da njoj je to dugo i da njoj je čuda za hodit. (...) Micka j' valje videla da *ni* divojke prvi put pegla v' rukah. (41). Uz česticu *ni*: ...va koj su nekada živeli otac i mat keh ni ni poznala (61). U perfektu 3. l. jd.: *ni* bilo (91).
- U 1.1. jd. istoga glagola u niječnome obliku javlja se i lik *nis*: *ja nis bila* (144, 116).
- Na dočetu prezentske osnove u 3. l. mn. nekih glagola palataliziraju se velari (reču, peču).
- Specifična je tvorba glagola radnje 'ići', 'poći', 'doći' od supletivnih osnova (osnova prezenta i glag. pril. *gred-/red-*; *ren/reš/re/remo/re(s)te/redu* (18, 19, 27, 42, 47, 77, 85, 121, 126); *usp. uz prefiks pri*: *priden/ prišal/ prit* (89, 122), *prišla* (160), *šal, šli* (124); *infinitiv glasi poć*, glag. *prid. rad. se tvori od osnove šl-*, a *imperativ od osnove hod-*, *homo* (131). Od ove je osnove tvoren i nesvršeni vid uz prefiks *raz/od/pri*: *rashajali* (5)/ *odhajali* (22)/ *prihajali* (22). Naime, za označavanje hodanja, kretanja čovjeka, u ovim sustavima postoje glagoli: *hodit* (=ići), *dohajat*,⁸⁵ *prihajaj*, *pohajaj*, *obahajaj*, *prehajaj* (=dolaziti, stizati, hodati uokolo, obilaziti, prelaziti) te kompozita od glagola *iti: *prit* (= doći); *pridi* (40), *prit* (144); *poć* (= poći, krenuti), dok se oblik *proć* (= proći) rabi u obliku gl. *pasat*: *pasal je ća*, ili *šal* (<ići) je ća.⁸⁶ U prezentskoj osnovi glagola *iti (<iditi) koji u sjevernočakavskim sustavima postoji samo u obliku kompozita: *dojden* (<do-iden), *najden* (<na-iden), *pojden* (<po-iden), *priden* (<pri-iden), *projden* (<pro-iden), *zajden* (<za-iden) i dr. ostaje neizmijenjen konsonant /d/.⁸⁷
- Javljaju se i kratki oblici prezenta glagola *bit* i *otet*, koji se realiziraju i u ortotoničkoj poziciji: *Si l' ća doma povedala od onega ća smo sinoć govorili? San, zajeno jutro...* (54) *Će se pojist, će; nećemo ća hitit; ća ne danas, ćemo jutra*(31). *Ivica, ćeš još ća jist provo nego reš ća?* (32).
- Prezentska osnova glagola *zet* (*zamen, zameš, zame, zamemo zamete, zamu; zami*): *pak zame levaduricu* (59), *Tu se j' moglo zimat vodu...*(70), *Zamite felarić i hote ća...*(76).

⁸³ U svome radu iz 1987. I. Lukežić precizira realizaciju okrnjenoga i neokrnjenog oblika ovog glagola u govornim sljedovima. Ističe kako ovo pravilo nije uvedeno u središnjim istarskim govorima, a nije dosljedno provedeno ni u liburnijskim govorima zbog toga što oblik je može biti i naglašen u poziciji iza naglašene riječi, a u tom slučaju se uvijek ostvaruje neokrnjeni oblik: *dobra j' ona: dobra je*. (Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa, nav. pod., str. 592).

⁸⁴ Usp. I. Lukežić, op. cit., 1996., str. 134 i 135.

⁸⁵ Usp. u romanu: "... ma san čekal da ljudi malo odajdu..." (30).

⁸⁶ Usp. u romanu: "... ljudi su se već bili si razašli..." (30).

⁸⁷ Usp. I. Lukežić, Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa, nav. pod., str. 591 i bilj. 10.

- Stegnuti oblik zanijekanoga svršenoga prezenta glagola bit (za 3. l. ni) i glagola imet (niman, nimaš, nima, nimamo, nimate, nimaju). Ne provodi se jotacija konsonanta /t/ u infinitivu prit, u osnovi rednoga broja treći: tretina (125), (va) tretu (125) (74, 128, 163, 165, 178),⁸⁸ a 3. l. mn. prezenta glagola otet je te (14), zanijekani oblik: nete (33, 106, 181).⁸⁹ Ova činjenica kao i mogućnost apokopiranoga oblika gl. biti u 3. l. jd. prezenta bitno razlikuje govor Zvoneće od onoga Lipe.
  - Analoški je palataliziran velar na završetku osnove i u 3. l. množine prezenta: teču (137), analogno i gl. pril. sad. tečuć (105, 142), reču (134); te rotaciran oblik (prema: možu): moren, more (145).
  - Glagol leći, 3. l. jd. prez., svršeni vid: leže (90),⁹⁰ od inf. legnut.
  - Glagol trebati rabi se u 3. l. jd. u obliku trebe: često uz infinitiv ili uz aoristne oblike u kondicionalu: bi trebe (101): ili uz prez. pom. gl. biti: kako j' trebe (103). Moguć je i oblik bi + apokopirani infinitiv: bi nan potrgat /trebali bismo potrgati (150).
  - Glagol povedet (ispričati, reći): dopovejen: ispričam, dokažem, odgovorim (116). Glagol živet u 3. l. mn. glasi: živu (174).
  - Glagol slabiti čuva ekavski refleks ě: npr. 3. l. jd.: slabeje (209).
  - Glagol donijeti glasi prinest (163); ljudi deju - govore (123, 164), predet – spriječiti (170), rinut je gurnuti - svršeni oblik, 3. l. jd. prez.: odarene (95, 166) – odgurne; odrine (143).
  - Refleks protojezičnoga stražnjeg nazala /ɔ/ ostvaruje se kao /u/ u prezentu glagola biti, kao svojstvo starosjedilačkih kastavskih i nekih drugih svjevernočakavskih govora:⁹¹ Ala, ma ću mu jih povedet kad se bu stal ! (68); ča bu, bu (145).
  - 2. l. mn. prezenta glagola: jist, dat, poč, glasi: jiste, daste, greste.⁹²
- c) Ostali glagolski oblici**
- Gl. prilog sadašnji: jednostavan oblik kojemu je za osnovu uzet cjelovit oblik 3. l. množine prezenta i pridodan dočetak /-ć/. Taj dočetak nije gramatički morfem i pripada nepromjenjivim oblicima. Tvori se i od glagola nesvršena vida: razmećuć, razvržuć (15), vrnjajuć (19), noseć (19), gljedajuć (23), sveteć (37), Kada j' Katica videla nonu plačuć (31), hodeć (84), peljajuć (86), noseć (86), tugujuć (86), držeć (87), misleć (100, 102), stavljajuć (100), stojeć (102), sedeć (120), kruh pokušajuć i kafe pripijajuć (123), doma reduć (137), reduć (160).

⁸⁸ Riječ je i o ostatku održanja konsonantske skupine *t_hj, prema M. Maleckom, nav. dj., str. 25.

⁸⁹ Riječ je o ukinuću dvojnosti oblika glagola (*h)otet*, pri čemu je sekundarni, kraći (nenaglašeni) oblik potisnuo prvotni duži (naglašeni), te se rabi i u naglašenim i u nenaglašenim pozicijama. S tim je u vezi i naknadni razvoj posebnoga oblika ovoga glagola za 3. l. množine (*oni te*), što se, prema I. Lukežić, može pripisati preventivnoj disimilaciji kojom se uklanja morfološka homonimija između 3. l. jednine (on će) i 3. l. množine (oni će) (Trsatko-bakarska i crikvenička čakavština, ICR, Rijeka, 1996., str. 135).

⁹⁰ Pretpostavka je da je riječ o čakavskom akutu na prvom slogu.

⁹¹ Usp. Silvana Vranić, *Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*, FF u Rijeci, Rijeka, 2005., str. 184 i bilj. 1087, i I. Drpić-S. Vranić, nav. dj., str. 30 i bilj. 46.

⁹² I. Lukežić, Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa, nav. pod., str. 593.

- Gl. pridjev trpni: zapišena (zapisana, 126); G jd.: posevenega (posijanoga, 129), pograbno (pograbljeno, 142), pošaljen (poslan, 146), napravno (napravljeno, 147), dobljen (dobiven, 148), zližen - izlizan (161), hranjen – spremljen (160), spomenjeni – spomenuti (164).
- Futur II.: ako buden nosila (38).
- Pluskvamperfekt: već se j' bilo razdanilo (19), kot da ni bil ni prišal (166); Mariza j' bila obolela (166); rabili bi bili (192).
- Imperativ za 2. l. j.: /-ø/ nastavak na prezentsku osnovu u kojoj se iza tematskoga vokala /-e-/, poluvokal /i/ nakon vokala konsonantizirao: *videj* (68, 81), *videjte* (74, 140); *živej* (163), *povej*, *povejte* (60, 164).⁹³ Ostali primjeri: *ne udalji (se)*, 2. l. jd. (89), *naneti* (105), *muč* (108), *posti* (108), 2. l. mn. *pusmo* (153).
- GLAGOLSKI VID: Iterativni su glagoli relativno česti, a iterativnost se postiže proširkom glagolske osnove –eva/-jeva: *vijevali* (26); *dosegovale* (45)/ *dosizale*; *upregnuti*: *upreževali* (22), od *podsjecati*: *spomenjeval* (24),⁹⁴ *prepletati*: *potpletovala* (39); *susretati*: *trefevali* (71); od *slati*: *pošiljat*, *pošiljal* (118), 3. l. jd. *prezenta*: *pošilje* (102); glagol *razvrći*: *razvreževat* (143); *zadržavati*: *zadrževala* (144); *šparati* (*štedjeti*): *prišparevala* (146). Glagol *plijeviti* glasi: *plet* (149). Od gl. *boćati*: m. r. *boćeval* (153). *Prezimljavati* glasi: *prezimovat* (154). Posebno je zanimljiv iterativni oblik od *spavati*: *(pre)spavat* (16, 154...); *vrći / razvrći*: *razvrećevat / razvrećevali* (uroki, 157); *upiševal* (166), *piševal* (167); *ražalošćivalo*: *ražaljevalo* (172); od glagola *pomoć* – *pomagat* (181); *dovoze/odvoze*: *pripeljuju*, *otpeljuju* (183), *pregledavali*: *pregljedevali* (184), od *prnest* (*donijeti*) – *prinašat*, *prinašali* (185).
- Neki specifični glagoli: *trebati*: 3. l. jd. *prezenta*: *trebe* (45, 85); *vraćati*: 3. l. mn. *prez.*, nesvr. vid: *vrnjaju*, inf. *vrnjat* (91, 113, 146), svršeni vid, inf. *vrnut*, 3. l. jd. *prez.*: *vrne* (93), 3. l. mn.: *vrnjaju* (114); *nadati*: *nadet (se)*; *nadel*, gl. pridjev *radni*, m.r. jd. (93).

PRILOZI I PRILOŽNE OZNAKE

- Prilozi i priložne oznake vremena: *po noće* (37, 113), *škure* (37), *zdavni* (81): *odavna*, *zaten* (91), *po dneve* (96), *po noće* (96), *po noćah* (124), *do kus noći* (158), (*kraj*) *podzima* (44), *prišlo je podzime* (103): *jesen*,⁹⁵ *svojni* (129), *jutra* (144), *naćaska* (129), *danaska* (94, 103, 129), *prvo/prije* (143), *kašnjeje* (174), *najprej* (182), *ali i najprvo* (206), *odkada* (186), *kletu* (190) *k večeru* (40).
- Prilozi i priložne oznake mjesta: *ća* (86), *nutar* (91,92), *nutre*, *nazada*: *natrag* (93, 125, 163, 178), *spreda*, *zada* (94), sa sufiksom –ka: *danaska* (122), *napred* (56) i *naprvo*: *naprijed* (56, 143, 209), *zduga* (168) – *izdaleka*, *ode* (87, 172) – *ovdje*, *sakuda* (187), *nigdere* (209).

⁹³ O imperativu u liburnijskom čakavskom tipu, primjerice o drugim nastavcima za 2. l. jd.: -j, -i, -ø, v. I. Lukežić, *Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa*, nav. pod., str. 593.

⁹⁴ Usp. za slov. spomin – uspomena.

⁹⁵ U Kastvu: *pozim*, v. M. Moguš: *Dijalektološki zapis o Jardasovoj Kastavštini*, nav. pod., str. XXVI.

- Prilozi i priložne oznake načina: do istini / uistinu: (47), rad, rada/rado (118, 144), na brzinu (125), lazno (158), po našu (172).
- Prilozi količine: fanj (100), već, preveć (88, 101, 143).

PRIJEDLOZI

Uz D: proti (prema) (46, 92); uz G: prek (preko) (164).

Često se rabi prijedlog OB: ob niš (ni o čemu, str. 51), ob zore (62), ob Antonje (141), oblomili (150), obanju govore: o njoj govore (202); (z delon prit) obase (118) – doći na se; npr. ...ob jenoj palice hodil... (154) – s jednom palicom je hodao; ob trgadbe (143) – o trgadbi. Inače se rabi prijedlog ob kao prefiks, usp. obiknut (41)>obviknut: naviknuti (se);⁹⁶ obsekat, u značenju posjeći, preciznije obsjeći, sjeći po krajevima, podsijecati (100).

VEZNICI

pa<pak (28, 35, 40, 41...), ali<ale (84, 103) ili: al' (139).

USKLICI

joh>jao, usp. Joh mane! (103); ala – u značenju: joj, baš, hajde, usp. Ala, ma san se prevarila. (85, 145); ma – u značenju: ama, pa, usp. Ma ča sada? (146), tr – u značenju: ta, pa, usp. Tr s tobun spava. (160)

ČESTICE

li<l': je l' oženjen (94); benj - već (190): će benj kletu bit bolje; već – više (206): već nismo.

2.2.3. AREALNE JEZIČNE ZNAČAJKE

- **Redukcija inicijalnoga /v/ ispred šumnika i drugoga sonanta:**

Posebna distribucijska ograničenja za pojedine jedinice u konsonantskim skupinama (primjerice, isključenje konsonanta /v/ u okružju šumnika (neposredno iza /s/ i /t/) i slogotvornog /r/: stori (113), trdo (125, 166), četrtak (124,125).⁹⁷

- **Izostaje u potpunost obezvučenje suglasnika na kraju riječi, odnosno promjena v>f i na početku unutrašnjega i vanjskoga sloga:** kastavske općini (13), ovca (74), crekav, siv...

Prema tim se značajkama govor Zvoneće podudara s govorima Lipe i Škalnice, koji se prema I. Drpić i S. Vranić baš po toj promjeni približavaju idiomima ekavskoga dijalekta s rubnim značajkama u tom arealu.⁹⁸

- **Stara je skupina /èr/ neizmijenjena kao što je zajednička značajka i dijela čakavskih, kajkavskih i maloga broja štokavskih govora. Realizacija sekun-**

⁹⁶ Na sintaktičkoj razini ovaj se glagol rabi u pasivnim rečenicama: Katice se j' delo obiknulo (41).

⁹⁷ Ako je bio treći član u konsonantskim skupinama (ili drugi u skupini pred slogotvornim /r/), kao u gotovo cijelomu spomenutomu arealu, /v/ se reducira.

⁹⁸ Usp. nav. rad, str. 29 i bilj. 41.

darne skupine /jd/ u prezentskoj osnovi, koja je svojstvena i čakavskim i kajkavskim govorima, ali i dijelu staroštokavskih: ta je skupina u prezentskoj osnovi kompozita glagola *iti i u njemu neizmijenjena: dojde, najde, zajde.

- **Fonem /Ĳ/:** D. Brozović i supstituciju l>j zove adriaticizmom. U romanu se zadržava fonem /Ĳ/ i time se razlikuje od kastavskih govora i govora Breze, a približava se ostvarajima u drugim susjednim govorima: u govorima Klane, Studene, Rupe, Lipe i Lisca.⁹⁹
- **Apokopirani je infinitiv i glag. pril. sadašnji značajka ovoga idioma i svih mu susjednih čakavskih govora.**²⁰
- **Ujednačenost je s ostalim teritorijalno bliskim govorima i u rotacizmu ž>r, što je zajednička značajka i čakavskih i kajkavskih i staroštokavskih sustava: moren, morete, te u navescima koji predstavljaju ostatak stare partikule že.**
- **Jednako kao i u cijelomu sjeverozapadnomu arealu, ali i u kajkavskim govorima, i u analiziranomu se govoru nakon otpadanja staroga poluglasa reducira inicijalno v- u sekvenciji vbs-.**
- **Realizacijom neizmijenjenoga -l na dočetu sloga taj govor potvrđuje pripadnost starosjedilačkim govorima u sjevernozapadnočakavskom prostoru. Isti je ostvaraj u govoru Breze, Lipe i Škalnice. Njome se potvrđuje drugost od dvoga pri utvrđivanju čakavskih značajki jer dočetno -l ne mijenjaju ni kajkavski govori, ali ni poneki štokavski govori.**
- **Djelomična polarizacija alomorfa /i/ (< y), /e/ (< e) u G sg. te NAV pl. ishodišne nepalatalne (a-osnova) i palatalne (ja-osnova) inačice glavne deklinacije imenica ž. r.: - /i/ je u imenica čije osnove završavaju nepalatalnim konsonantom (npr. ženi, divojki, ruki, nogi), a /e / u onih čije osnove završavaju palatalnim konsonantom (duše, kuće, vreće, halje). Ova se polarizacija javlja u ekavskom dijalektu čakavskoga narječja. U romanu ograničenje je realizacije alomorfa /i/ za imenice kojima osnova završava na palatal i /c/.¹⁰⁰**
- **Ne provodi se sibilizacija ni u DL jd. imenica svih rodova, a ne samo u N mn.**
- **Imenice ž. r. na -ka često mijenjaju oblik s nastavkom -ak: lesak (139), nutar.**
- **Kontrahiraju se oblici upitno-odnosnih zamjenica: ki, ka, ko, G kega, D kemu itd.**
- **Kontrahirani je oblik prezenta glagola biti: ni (3. 1. jd.).**
- **U zamjeničkoj deklinaciji u GDL jd. m. r., i s. r. prevladava palatalni alomorf.**
- **Prijedlozi iz, si i vy ujednačili su se na jedan prijedlog z, a on se, ovisno o fonemu kojim počinje riječ s kojom tvori naglasnu cjelinu, ostvaruje ili kao z, s, ž, š, ili se reducira.**

⁹⁹ Prema S. Vranić, "Mjesni govor Škalnice u jezičnomu okružju": <http://www.klane.hr/default.asp?gl=20050324000001&mode=1MR>.

¹⁰⁰ Ovu osobinu S. Vranić u kontekstu istraživanja idioma Breze svrstava u arealne značajke (Idiom Breze, str. 12).

- **Značajka tipična za većinu okolnih mjesnih govora, ali i za brojne liburnijske govore deklinacija je hipokoristika koji završavaju na -o ili -e. Oni se mijenjaju prema promjeni imenica muškoga roda, a osnova im je, osim u N i V, proširena morfemom -t.**

ZAKLJUČAK

Refleks jata odražava se u leksičkim korijenskim morfemima, u tvorbenim morfemima i u gramatičkim morfemima. Isto tako, i u leksičkim tvorbenim morfemima javlja se dosljedna ekavska zamjena, što je potvrda konzervativnosti podsustava.

Prema dosljednoj ekavskoj supstituciji prahrvatskoga i starohrvatskoga jata u leksičkim korijenskim i tvorbenim morfemima, kao i u kategoriji gramatičkih morfema, ekavski su čakavski govori jedinstveni na razini podsustava u odnosu na druge čakavske podsustave, kao i u odnosu na sve druge hrvatske sustave. Ta je konzekventnost sustavna u jezgri ekavskih govora što je čini središnji dio sjeveroistočnoga istarskog prostora. U tim je govorima registriran najmanji broj korijenskih ikavizama. Dosljedan ekavski refleks jata dokazana je zasebnost čakavskih ekavskih govora i ni jednoga drugog sustava hrvatskog jezika. U distribuciji ekavskih i ikavskih refleksa jezik Matetićeve romana koji pripada idiomu Zvoneće predstavlja dosljedno ekavski govor sa svega nekoliko ikavskih ostvaraja, u relacijskim i u tvorbenim morfemima.

Protojezični stražnji nazal *ɔ* u svim se govorima ostvaruje kao *u*.

Zadržan je relikv prijedloga *zi* u dijelu, a u ostalim primjerima sva su tri spominjana prijedloga ujednačena na *z*, koji se onda, ovisno o poziciji, mijenjao u neko od spominjanih varijanata.

Promjena *e* → *a* iza *j*, *č*, *ž* vidljiva je u obliku *zajik* (jazik), a poznato je da govori koji čuvaju taj oblik i pored npr. *meso*, pripadaju najstarijim čakavskim govorima.¹⁰¹

Fonem /*l*/ čuva se neizmijenjen u većini primjera, što ovaj idiom vezuje uz govor Rukavca, s kojime postoji duga povijesna i geografska veza.

Za imenice svih triju rodova vrijedi pravilo o jednakosti nastavačnih morfema N mn. = A mn. = V mn. te pravilo o nejednakosti nastavačnih morfema D mn. ≠ L MN. ≠ I mn., što se uz ništični relacijski morfem u G mn. svih triju rodova, uz relacijski morfem /*i*/ u G mn. imenica m. r., te uz kratku množinu u osnovama jednosložnih i dijela dvosložnih imenica m. r. pribraja alteritetnim jezičnim razlikovnostima. Konzervativnost je prisutna u morfologiji imenica i nesklonost prema inovacijama s izrazitim očitovanjem u oblicima množine: imenice muškog roda s jednosložnom i dvosložnom osnovom zadržavaju neproširenu osnovu i u oblicima množine, nastavačni je morfem u G mn. imenica ženskog i srednjeg roda -*ø* (<-*b*/*-ŏ*), a u muškom je rodu u tom padežu moguć i morfem -*i*/*-eh*. Oblik G mn. imenica m. i s. r. potvrđuje konzervativnost morfološkoga sustava jer preteže nulti gramatički morfem.

¹⁰¹ M. Moguš, *Dijalektološki povratak Brseču*, nav. pod., str. 314.

Oblici DLI mn. imenica m. i s. r. čuvaju stare oblike nakon ranijih zamjena samoglasnika, gubitka poluglasa i određene zamjene jata. U D mn. imenica m. i s. r. nakon gubitka poluglasa, ovisno o palatalnome ili nepalatalnome dočetku osnove, izmijenjen je dočetak morfema u /n/ i ekavskom zamjenom jata. Osnove s nepalatalnim dočetkom dobivaju oblik /on/, a one s palatalnim dočetkom /en/. Morfem /eh/, odnosno /ih/, na razvojnome je stupnju nakon gubitka poluglasa rezultat različita refleksa jata u L mn. istih imenica, a morfem /i/ najčešći je u njihovu I mn. kao rezultat starohrvatske zamjene prahrvatskoga samoglasnika /y/.

U deklinaciji imenica ženskoga roda uglavnom se javljaju ujednačeni morfemi u G jd. te NAV mn. imenica. Javlja se, uz laganu prevagu, morfem /i/, nekadašnji alomorf nepalatalne deklinacije. Morfem /e/ javlja se u osnova s dočetnim /c/, /j/, a katkad i nakon palatala, ali ne dosljedno. Nepalatalnim /i/ većina se ekavskih govora razlikuje od drugih organskih sustava hrvatskoga jezika, ali i podsustava čakavskoga narječja.

Paradigme prema kojima se sklanjaju imenice muškoga, srednjega i ženskoga roda u svim padežima, podudarne su s konzervativnim paradigmama za deklinaciju imenica tih triju rodova u govorima Kastavštine.¹⁰²

Sve su to argumenti koji potvrđuju da je roman *Zvoneća svojni* napisan ekavskim dijalektom, odnosno sjeverozapadnim ekavskim poddijalektom.

Može se reći da je jezik romana u svojoj srži starinački govor Zvoneće, iako geografski okružen doseljeničkim govorima Ćićarije, u svojevrsnoj šarolikoj jezičnoj šahovnici,¹⁰³ zadržao stoljetnu prirodnu ljudsku i dijalektalnu vezu s Kastvom.

U tom je smislu jezik značajna komponenta sižea romana koji po svojoj vrsti pripada kronisteriji zvonećanske obitelji Kinkela, od 1850. godine do sredine XX. stoljeća. U idejnom smislu ovo je književno djelo pokušaj da se zaustavi neumitni utjecaj vremena i suprotstavi propasti i zaboravu identiteta.

LITERATURA

IZVOR

Matetić, Franjo: *Zvoneća svojni*, adamić, Rijeka, 2001.

REFERENCIJE

1. Alberi, Dario: *Istria, storia, arte, cultura*, LINT, Trieste, 1997.
2. Belaj, Vitomir: *Hod kroz godinu*, 2. izd., Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2007.
3. Gilić, Stanislav: *Rječnik istarskih ekonima*, Izdanja naučne biblioteke Rijeka, Rijeka, 1990.
4. Hall, James: *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, Školska knjiga, Zagreb 1998.

¹⁰² Prema I. Drpić-S. Vranić, nav. dj., str. 33. V. i M. Maček, nav. dj., str. 45, 47, te J. Lisac, nav. dj., str. 26.

¹⁰³ Tako o području Krasa u jezičnom smislu, M. Maček, nav. dj., str. 9.

5. Lisac, Josip: *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
6. Lukežić, Iva: *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*, ICR, Rijeka, 1996.
7. Małecki, Mieczysław: *Slavenski govori u Istri*, HFD, Rijeka, 2002.
8. Moguš, Milan: *Čakavsko narječje – fonologija*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
9. Mohorovičić, Bertin, Franjo: *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*, adamić, Katedra čakavskog sabora-Opatija,Rijeka-Opatija-Matulji, 2001.
10. Ribarić, Josip: *O istarskim dijalektima: razmještaj južnoslavenskih dijalekata na polutoku Istri s opisom vodičkog govora*, Josip Turčinović d.o.o., Pazin, 2002.
11. Vranić, Silvana: *Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*, Filozofski fakultet u Rijeci (Biblioteka časopisa Flumnensia), Rijeka, 2005.

POGLAVLJA U KNJIGAMA

1. Moguš, Milan: "Dijalektološki zapis o Jardasovoj Kastavštini", u Zborniku *Ivan Matetić Ronjgov*, sv. 3, Rijeka, 1994., str. XIX.–XXVIII.

PERIODIKA

1. Drpić, Irena – Vranić, Silvana: "Jezične značajke mjesnoga govora Lipe", *Fluminensia*, 12(2000), br. 1-2, str. 17-36
2. Lukežić, Iva, "Prilog raspravi o genezi hrvatskih narječja", *Fluminensia*, god. 8(1996), br. 1-2, str. 223-236
3. Lukežić, Iva: "Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa", *Dometi*, 20 (1987), br. 7/8/9, 587-599
4. Lukežić, Iva: "Novi podatci za dijalekatsku kartu sjevernoga hrvatskoga primorja", *Istre i Like, Hrvatski dijalektološki zbornik*, 10 (1997), str. 171-184
5. Lukežić, Iva: "Prilog raspravi o genezi hrvatskih narječja", *Fluminensia*, 8 (1996), br. 1-2, str. 223-236
6. Moguš, Milan: "Čakavština Opatijskog kraša", *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, Zagreb, 17/1982., str. 1.-14.
7. Moguš, Milan: "Dijalektološki povratak Brseču", *Filologija*, 20-21 (1992-1993), str. 313-321
8. Moguš, Milan: "O čakavštini 'na Volosken' ", *Filologija*, 24-25 (1995), 259-265

Internet

1. Barac Grum, Vida: Rukavac, "Općeslavenski lingvistički atlas", OLA (25), web stranica: http://ola.zrc-sazu.si/OLA-VSE/FO_1981_219--624_SRHR.pdf, str. 247. – 250., posjet stranici 18.5.2010.
2. Vranić, Silvana: "Idiom Breze - dio liburnijskog podsustava ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja", web stranica: <http://www.klana.hr/default.asp?gl=200505110000001&mode=1> 25. 5. 2010.
3. Vranić, Silvana: "Mjesni govor Škalnice u jezičnomu okružju", webadresa: <http://www.klana.hr/default.asp?gl=200503240000001&mode=1MR.>, 5. 5. 2010.

FRANJO MATETIĆ: ZVONEĆA SVOJNI

– the first novel written in the Chakavian dialect in the context of the language analysis

Summary

This paper studies the language of the first novel written in the Chakavian dialect, *Zvoneća svojni* (1999), by Franjo Matetić. It is about the idiom of the village of Zvoneće in the Liburnia area. Language analysis on the phonological and morphological levels shows that this idiom belongs to the Chakavian Ekavian dialect, or to the north-east Istrian sub-dialect, respectively. In its other phonological and morphological characteristics, this idiom retains ancient language features, showing at the same time the strength in creation of the most demanding literal form.

Key words: *dialect, Ecavian sub-dialect, phonological level, morphological level, alijetet (general Chakavian language characteristics of the highest range), alteritet (alterity), areal features, novel*

FRANJO MATETIĆ: ZVONEĆA SVOJNI

– primo romanzo in dialetto čakavo nel contesto di analisi linguistica

Riassunto

Nella relazione si cerca di analizzare la lingua del primo romanzo in čakavo, intitolato *Zvoneća svojni* (1999), scritto da Franjo Matetić. Si tratta dell'idioma parlato a Zvoneće, paesino nella provincia di Liburnia. Un'analisi linguistica, condotta sul piano fonetico e morfologico, dimostra l'appartenenza del menzionato idioma al dialetto čakavo di tipo ecavo, ovvero quello parlato nella zona settentrionale di Istria. Sia nelle sue caratteristiche fonologiche che quelle morfologiche, l'idioma conserva le peculiarità linguistiche di una volta, e dimostra anche l'estrema capacità di realizzare una complessa forma letteraria.

Parole chiave: *dialetto, sotto dialetto ecavo, livello fonologico, livello morfologico, alietet, alterite, caratteristiche areali, romanzo*

Podatci o autoricama

Jasna Gržinić, dr.sc., predavač na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, Odjel za obrazovanje učitelja i odgojitelja. Kućna dresa: Omladinska 11, 51414 Ičići

Arijana Stanić, studij Predškolskoga odgoja na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, Odjel za obrazovanje učitelja i odgojitelja, Pula.